

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET STROJARSTVA I BRODOGRADNJE**

DIPLOMSKI RAD

Boris Čosić

Zagreb, 2008.

**Sveučilište u Zagrebu
Fakultet strojarstva i brodogradnje**

DIPLOMSKI RAD

Mentor:
Dr. sc. Neven Duić

Boris Ćosić

Zagreb, 2008.

Sažetak

Tema diplomskog rada je analiza potencijala izgradnje energetske postrojenja loženih različitim tipovima biomase, te odabir makro-lokacija za izgradnju energetske postrojenja. Na odabranim makro-lokacijama potrebno je izvršiti analizu tehničkog i energetske potencijala, te cijene biomase pri čemu se na osam lokacija vrši analiza cijena šumske biomase dok se na preostale dvije lokacije analizira cijena poljoprivredne biomase na pragu elektrane.

Uvodni dio diplomskog rada sadrži općenite podatke o biomasi kao što su podjela biomase, transformacija biomase te energetske vrijednosti različitih tipova biomase. Također je u uvodu napravljena usporedba između potrošnje biomase i plinskog goriva u Hrvatskoj u periodu od 1990. do 2006. godine.

Metodologija izračuna tehničkog i energetske potencijala, te cijene biomase na pragu elektrane za različite tipova biomase dana je u drugom dijelu rada. Pored ovoga opisan je i postupak izrade ekonomske analize za odabrane makro-lokacije.

U završnom dijelu rada dani su rezultati za tehnički i energetske potencijal različitih tipova biomase. Pored potencijala izračunat je profil ponude biomase, te cijena biomase na pragu elektrane. Na samom kraju rada prikazani su rezultati iz ekonomske analize za tri odabrane lokacije na kojima se planira izgradnja energetske postrojenja loženih na slamu, kukuruzovinu i na šumske ostatke.

Summary

The theme of this diploma thesis is analyzing potential for building biomass power plant which is using a different type of biomass fuel. Possible location for building biomass power plant and cost of biomass at power plant location is also analyzed in this diploma thesis. Ten possible location for building power plant is analyzed, eight location are for building power plant which are using forest residual for fuel, and two location are for building power plant which are using agricultural residual for fuel.

Introduction part of this thesis contains commonly characteristic of different type of biomass such as standard classification, energy contents and conversation route of biomass. Consumption of biomass and natural gas in Croatia in period from 1990 to 2006 year is also showed in this part of thesis.

Methodology for technical and energy potential, cost of biomass at power plant location is shown in second part of thesis.

Last part of thesis shows result for technical and energy potential of biomass, cost of different type of biomass at power plant location and economical analysis for three biomass power plant which are using different type of biomass fuel.

Izjava

Izjavljujem da sam ovaj rad izradio samostalno na temelju znanja stečenih na Fakultetu strojarstva i brodogradnje u Zagrebu, te uz korištenje navedene literature. Ovaj diplomski rad izrađen je u suradnji s HEP – obnovljivi izvori energije d.o.o.

Zahvaljujem se mentoru prof. dr. sc. Nevenu Duiću na vodstvu kroz diplomski rad i dr. sc. Draženu Lončaru na pruženoj pomoći. Također zahvaljujem dipl. ing. Marku Banu, dipl. ing. Luki Perkoviću i dipl. ing. Goranu Krajačiću na velikoj i nesebičnoj pomoći.

I na kraju, zahvalio bi se svojim roditeljima majci Milivojki i ocu Ivici, te sestrama Moniki i Dariji na njihovom razumijevanju i beskrajnoj podršci.

Boris Ćosić

Sadržaj

Sažetak	I
Summary	II
Izjava	III
Sadržaj	1
Popis oznaka	2
Popis slika	3
Popis tablica	5
1. UVOD	7
2. METODOLOGIJA	17
2.1 Tehnički potencijal poljoprivredne biomase i šumskih ostataka.....	17
2.1.1 Tehnički potencijal slame.....	18
2.1.2 Tehnički potencijal kukuruzovine	23
2.1.3 Tehnički potencijal šumskih ostataka (panjevi, sitna granjevina).....	26
2.2 Mjesečni profil ponude biomase.....	28
2.3 Energetski potencijal poljoprivredne biomase i šumskih ostataka	29
2.4 Makro-lokacije za izgradnju energetske postrojenja loženih na biomasu.....	31
2.5 Analiza fluktuacije cijene biomase.....	32
2.6 Ekonomska analiza energetske postrojenja na odabranim lokacijama	34
2.6.1 Prihodi energetske postrojenja	34
2.6.2 Troškovi energetske postrojenja.....	34
3. REZULTATI	37
3.1 Tehnički potencijal poljoprivredne biomase i šumskih ostataka.....	37
3.1.1 Tehnički potencijal slame.....	37
3.1.2 Tehnički potencijal kukuruzovine	42
3.1.3 Tehnički potencijal šumskih ostataka (panjevi, sitna granjevina).....	47
3.2 Mjesečni profil ponude biomase.....	48
3.3 Energetski potencijal poljoprivredne biomase i šumskih ostataka	51
3.3.1 Energetski potencijal slame	51
3.3.2 Energetski potencijal kukuruzovine	52
3.3.3 Energetski potencijal šumskih ostataka (panjevi, sitna granjevina).....	53
3.4 Makro-lokacije za izradu energetske postrojenja loženih na biomasu.....	54
3.5 Analiza fluktuacije cijene biomase.....	55
3.5.1 Cijena poljoprivredne biomase na pragu elektrane	55
3.5.2 Cijena šumskih ostataka na pragu elektrane.....	56
3.6 Ekonomska analiza makro-lokacija.....	57
3.6.1 Lokacija Đakovo (kukuruzovina).....	57
3.6.2 Lokacija Vukovar (slama)	61
3.6.3 Lokacija Zagreb (šumski ostatak)	65
4. ZAKLJUČAK	69
5. LITERATURA	70

Popis oznaka

Oznaka	Jedinica	Opis
E_p	GJ	Energetski potencijal biomase
T_p	t	Tehnički potencijal biomase
H_d	GJ/t	Donja ogrjevna vrijednost biomase
G_c	€/t	Prosječna cijena biomase na pragu elektrane
C_b	€/t	Cijena biomase
T_p	€/t/km	Trošak prijevoza biomase
U_i	km	Udaljenost od lokacije do sjedišta županije iz koje se dovozi biomasa
K_{bi}	t	Ukupna količina biomase dovezena iz županije
P_b	t	Potrebna količina biomase za godišnji rad elektrane
CR	-	Faktor povrata kapitala (capital recovery)
IRR	-	Unutrašnja stopa povrata
i	-	Godišnja kamata kredita
n	-	Rok otplate kredita

Popis slika

Slika 1.1. Biomase i okoliš [18]	8
Slika 1.2. Načelna shema proizvodnje energije iz biomase [25].....	10
Slika 1.3. Proizvodnja primarne energije (u Mten), te bruto proizvodnja električne energije (u TWh) iz krute biomase u nekim europskim državama u 2005. godini [31].	13
Slika 1.4. Neposredna potrošnja ogrjevnog drveta i biomase, te plinovitih goriva, u Hrvatskoj, u periodu od 1990. do 2006. godine u PJ [32].....	14
Slika 2.1. Prekrivenost tla u ovisnosti o količini biomase ostavljenoj na poljima [36] .	21
Slika 2.2. Vrste drveta, drvna zaliha u mil. m ³ te udio u šumskogospodarskom području kojim gospodare Hrvatske šume d.o.o. [39].....	26
Slika 2.3. Skladištenje poljoprivredne biomase na otvorenom [41].....	28
Slika 2.4. Investicijski troškovi energetskih postrojenja loženih biomasom.....	35
Slika 3.1. Proizvodnja slame na hrvatskim poljima, po županijama.....	37
Slika 3.2. Proizvodnja slame na poljima obiteljskih gospodarstava, pravnih osoba i njihovi subjekata, te ukupna proizvodnja slame u Hrvatskoj.....	38
Slika 3.3. Količine slame potrebne za zaštitu tla od erozije u Hrvatskoj, po županijama	39
Slika 3.4. Količine slame potrebne za zaštitu tla na poljima obiteljskih gospodarstava, pravnih osoba i njihovi subjekata, te ukupna potrebna količina slame	39
Slika 3.5. Količine slame potrebne za stočarsku proizvodnju po županijama	40
Slika 3.6. Količine slame potrebne za stočarsku proizvodnju na obiteljskim gospodarstvima, na gospodarstvima pravnih osoba, te ukupna potrebna količina slame	40
Slika 3.7. Tehnički potencijal slame u Hrvatskoj, po županijama	41
Slika 3.8. Ukupni tehnički potencijal, te tehnički potencijal slame na poljima obiteljskih gospodarstava i pravnih osoba.....	41
Slika 3.9. Ukupna proizvodnja kukuruzovine u Hrvatskoj, po županijama.....	42
Slika 3.10. Ukupna proizvodnja kukuruzovine u Hrvatskoj, te na poljima pravnih osoba i obiteljskih gospodarstava	43
Slika 3.11. Količina kukuruzovine koja ostaje na poljima zbog gubitaka prilikom upotrebe mehanizacije	43

Slika 3.12. Ukupna kukuruzovina na poljima koja ostaje nakon prikupljanja, te na poljima obiteljskih gospodarstava i pravnih osoba	44
Slika 3.13. Kukuruzovina potrebna za zaštitu tla od erozije po županijama.....	44
Slika 3.14. Ukupne količine kukuruzovine potrebne za zaštitu tla, te potrebne količine kukuruzovine za zaštitu polja na obiteljskim gospodarstvima i pravnih osoba	45
Slika 3.15. Tehnički potencijal kukuruzovine u Hrvatskoj, po županijama.....	45
Slika 3.16. Ukupni tehnički potencijal kukuruzovine u Hrvatskoj, te tehnički potencijal na obiteljskim i pravnih osoba gospodarstvima	46
Slika 3.17. Tehnički potencijal šumskih ostataka po županijama	47
Slika 3.18. Količina šumskih ostataka u prvom tromjesečju po županijama	48
Slika 3.19. Količina šumskih ostataka u drugom tromjesečju po županijama	49
Slika 3.20. Količina šumskih ostataka u trećem tromjesečju po županijama.....	49
Slika 3.21. Količina šumskih ostataka u četvrtom tromjesečju po županijama	50
Slika 3.22. Dinamika nastajanja šumskih ostataka u Hrvatskoj po tromjesečjima	50
Slika 3.23. Energetski potencijal slame u Hrvatskoj, po županijama.....	51
Slika 3.24. Ukupni energetski potencijal slame, te potencijal slame na poljima obiteljskih gospodarstava i pravnih osoba.....	51
Slika 3.25. Energetski potencijal kukuruzovine u Hrvatskoj, po županijama.....	52
Slika 3.26. Ukupni energetski potencijal kukuruzovine, te potencijal kukuruzovine na poljima obiteljskih gospodarstava i pravnih osoba	52
Slika 3.27. Energetski potencijal šumskih ostataka u županijama	53

Popis tablica

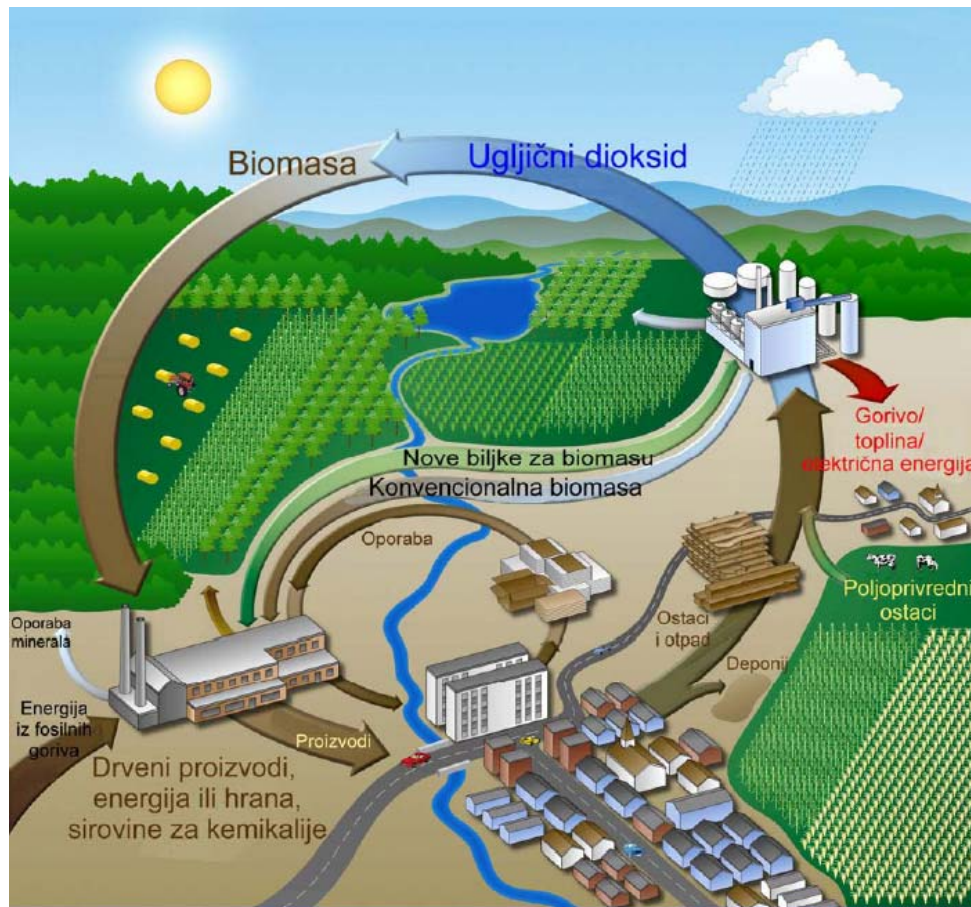
Tablica 1.1. Ogrjevne vrijednosti drvene biomase u ovisnosti o sadržaju vlage i pepela, u Hrvatskoj [30].....	11
Tablica 1.2. Ogrjevna vrijednost raznih vrsta biomase u ovisnosti o sadržaju vlage u biomasi te nasipna gustoća za pojedine vrste biomase [22].	12
Tablica 2.1. Proizvodnja pšenice u Hrvatskoj, u razdoblju od 1996 do 2006 godine [33]	18
Tablica 2.2. Ukupna proizvodnja pšenice, te proizvodnja na poljima pravnih subjekata i obiteljskih gospodarstava u Hrvatskoj, po županijama [33].....	19
Tablica 2.3. Vrijednost žetvenog omjera u ovisnosti o načinu obrade tla i količine dušika unesene u tlo [35]	20
Tablica 2.4. Minimalna potrebna količina slame za zaštitu tla od erozije [34].....	21
Tablica 2.5. Broj goveda u poljoprivrednim kućanstvima i poslovnim subjektima te ukupan broj goveda u Hrvatskoj, po županijama za 2003. godinu [33]	22
Tablica 2.6. Proizvodnja kukuruza u Hrvatskoj, 1996-2006 [33]	23
Tablica 2.7. Proizvodnja kukuruza u Hrvatskoj, po županijama, te proizvodnja kukuruza na obiteljskim gospodarstvima i u tvrtkama u razdoblju od 2002-2006 [33].	24
Tablica 2.8. Površine šuma i šumskog zemljišta, drvena zaliha, godišnji tečajni prirast i etat po županijama za državne šume kojima gospodare HŠ d.o.o. [39]	27
Tablica 2.9. Gustoća drveta u ovisnosti o vlažnosti i vrsti drveta [39]	30
Tablica 2.10. Cijena usluga koje naplaćuju HŠ d.o.o. prema vrsti radova i vrsti sortimenta [39].....	32
Tablica 2.11. Cijena drvene sječke na šumskom putu prema vrsti drveta i sortimenta [39]	33
Tablica 2.12. Prosječna godišnja amortizacijska stopa	36
Tablica 3.1. Cijena kukuruzovine na pragu elektrane, za tri slučaja cijene transporta ..	55
Tablica 3.2. Cijena slame na pragu elektrane, za tri slučaja cijene transporta	56
Tablica 3.3. Cijena sječke na pragu elektrane za odabrane lokacije i tri slučaja cijene transporta	56
Tablica 3.4. Trošak izgradnje energetskog postrojenja	57
Tablica 3.5. Trošak goriva.....	58

Tablica 3.6. Trošak održavanja	58
Tablica 3.7. Troškovi kapitala	59
Tablica 3.8. Amortizacija postrojenja	59
Tablica 3.9. Godišnji prihodi od prodaje električne energije	60
Tablica 3.10. Trošak izgradnje energetske postrojenja	61
Tablica 3.11. Trošak goriva	62
Tablica 3.12. Trošak održavanja	62
Tablica 3.13. Troškovi kapitala	63
Tablica 3.14. Amortizacija postrojenja	63
Tablica 3.15. Godišnji prihodi od prodaje električne energije	64
Tablica 3.16. Trošak izgradnje energetske postrojenja	65
Tablica 3.17. Trošak goriva	66
Tablica 3.18. Trošak održavanja	66
Tablica 3.19. Troškovi kapitala	67
Tablica 3.20. Amortizacija postrojenja	67
Tablica 3.21. Godišnji prihodi od prodaje električne energije	68

1. UVOD

Biomasa kao obnovljivi izvor energije posljednjih godina dobiva važan značaj u proizvodnji toplinske i električne energije kako u svijetu tako i u Hrvatskoj. Razlog zašto biomasa kao obnovljivi izvor energije postaje sve zanimljiviji u današnje vrijeme leži u tome što upotreba biomase doprinosi zaštiti okoliša i održivom razvoju, a pored toga biomasa doprinosi sigurnosti i raznolikosti energetske opskrbe pojedinih država koje su ovisne o uvozu fosilnih goriva. K tome, kako na lokalnoj tako i na državnoj razini upotreba biomase može doprinijeti povećanju raznih socijalno ekonomskih aspekata, do društvene i gospodarske kohezije, a također može doprinijeti bržem približavanju ciljevima iz Kyota. Kyoto protokol obvezuje zemlje koje se nalaze u razvoju, te u tranziciji da u razdoblju od 2008 do 2012 reduciraju emisiju stakleničkih plinova najmanje za 5% ispod razine koje su imale 1990 godine. Republika Hrvatska spada u Annex I zemlje te je potpisala protokol 1999 godine, a ratificirala ga je 2007 godine [1 – 3].

Biomasa je obnovljivi izvor energije, te u ciklusu od proizvodnje do njene upotrebe za energetske svrhe imamo nulti nivo proizvodnje CO₂, odnosno imamo zatvoreni CO₂ krug. Količina CO₂ koja nastaje prilikom prerade biomase u energetske svrhe putem fotosinteze i sunčeve energije ponovo se apsorbira u rastu sirovina iz kojih biomasa nastaje. Energija se u sirovini (biljkama, drveću) nalazi u kemijskom obliku i ta se energija oslobađa prilikom korištenja biomase u energetske svrhe – bilo prilikom prirodnog raspadanja ili prilikom izgaranja [4 – 15]. Uobičajeno je da se biomasa smatra CO₂ neutralno gorivo, ali prilikom njene pretvorbe u energetske svrhe nastaju dodatne količine CO₂ zbog upotrebe fosilnih goriva u procesima transporta, obrade i uzgoja biomase. Iako je biomasa CO₂ neutralno gorivo, količina stakleničkih plinova koja se smanji u atmosferi korištenjem biomase u odnosu na fosilna goriva ovisi o efikasnosti procesa pretvorbe biomase u krajnji energent koji koriste krajnji [16, 17]. Odnos biomase i okoliša, te kruženje CO₂ prikazano je na slici 1.1.



Slika 1.1. Biomase i okoliš [18]

Biomasa je gorivo koje dobivamo od biološkog materijala kao što su drvo, biljke, životinjski, industrijski i gradski otpad koji je biorazgradiv [19 – 21]. Kruta biomasa prema standardu CEN/TS 14961: 2005 se dijeli u sljedeće glavne kategorije [22]1.1.[1]:

1. Drvna biomasa
 - 1.1. Biomasa od šumskog drveta i energetskih plantaža
 - 1.2. Drvna industrija, sekundarni proizvodi i ostaci u drvnoj industriji
 - 1.3. Biomasa od korištenog drveta
2. Biljna biomasa
 - 2.1. Biomasa od poljoprivrednog i vrtlarskog bilja
 - 2.2. Biljna industrija, sekundarni proizvoda i ostaci
3. Voćna biomasa
 - 3.1. Biomasa iz voćnjaka i vrtova
 - 3.2. Voćarska industrija, sekundarni proizvodi i ostaci

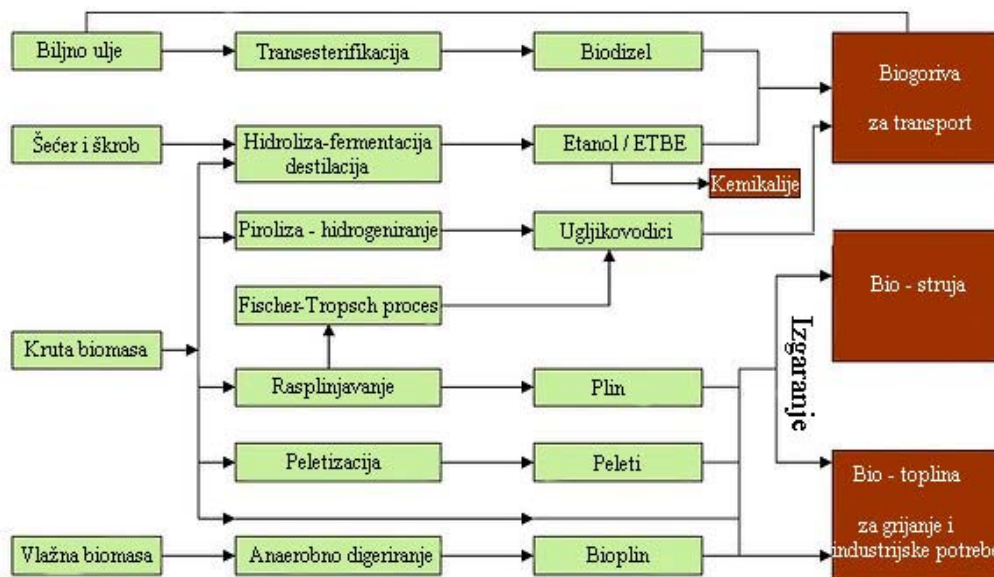
Biomasa od šumskog drveta predstavlja ostatke koji nastaju prilikom sječe drveta kao što su sitna granjevina i panjevi koji se kasnije pomoću iverača usitnjavaju u sječku (iver) koja se koristi kao gorivo. Na energetske plantažama uzgaja se brzorastuće energetske drvo koje ima kratak period rotacije, to jest vrijeme od sjetve drveta do sječe iznosi od 3 do 12 godina ovisno o vrsti drveta. Europa preporučuje da se na energetske plantažama vrši sjetva autohtonih domaćih vrsta drveta, a u Hrvatskoj to su topola i vrba. Prinosi drvene mase na energetske plantažama za ovu vrstu drveta kreću se između 10 i 25 tona po hektaru godišnje. Pod biomasom koja nastaje u drvnoj industriji smatra se otpad koji nastane poslije primarne i sekundarne pilanske obrade trupaca. Taj otpad nakon primarne obrade iznosi od 25-48% od ulazne mase trupaca i tanke oblovine (TO) i najčešće je to krupni pilanski ostatak (okorci, okrajci, očelci, porupci i sl.), piljevina i kora. Prilikom sekundarne pilanske obrade tzv. komercijalnih piljenica (I/IV i ČPČ/V), tzv. doradnih piljenica i srčanica koje nastaju nakon primarne pilanske obrade nastaje još dodatnih 19-31% otpada od ulazne mase materijala u sekundarnu pilansku obradu. Količina ovog otpada ovisi o vrsti i kvaliteti ulazne sirovine te o proizvodnom asortimanu [23, 24].

Poljoprivredna biomasa najčešće je slama od pšenice i ječma, te ostaci kukuruza (kukuruzovina) i ovi će se ostaci uzimati u razmatranje prilikom izrade ovog diplomskog rada dok se biomasa ostalih žitarica (zob, raž,...) ne razmatra u ovom diplomskom radu, iako se i ovi ostaci koji nastaju na poljima također mogu koristiti za proizvodnju energije. Pored ostataka žitarica koji nastaju na poljoprivrednim poljima moguće je još koristiti i ostatke uljarica (uljana repica, suncokret i soja) te ostatke zrnatih leguminoza (grah).

Pod voćnom biomasom podrazumijeva se ostatak koji nastaje prilikom rezidbe voćaka u voćnjacima ili vinogradima bilo da se voćke nalaze u stanju vegetaciji ili mirovanja. Biomasa koja nastaje kao sekundarni produkt u voćarskoj i vinogradarskoj industriji podrazumijeva koštice (šljiva, višnja, trešnja, maslina) te ljuske (orah, lješnjak, badem) i ovi se ostaci mogu koristiti u daljnje energetske svrhe.

Pretvorba biomase u krajnje nosioce energije vrši se na razne načine. Direktno izgaranje se najčešće koristi za dobivanje električne i toplinske energije za kućanstva i industriju.

Pored izgaranja koriste se još biokemijski procesi (fermentacija, alkoholna ili anaerobna razgradnja) te termokemijski procesi (piroliza i rasplinjavanje) koji biomasu konvertiraju u razne vrste krutih, tekućih ili plinovitih goriva i produkata koji se mogu koristiti za daljnju proizvodnju energije. Dobivena goriva kemijskim i termokemijskim postupcima pretvorbe biomase najveću primjenu imaju u transportnom sektoru, a malim dijelom u sektoru proizvodnje toplinske i električne energije. Načelna shema proizvodnje energije iz raznih oblika biomase izgaranjem, termokemijskim i biokemijskim procesima prikazana je na slici 1.2.



Slika 1.2. Načelna shema proizvodnje energije iz biomase [25]

Na energetska vrijednost biomase zbog njene nehomogenosti utječe nekoliko čimbenika. Najveći utjecaj na ogrjevnu vrijednost biomase ima sadržaj vlage u biomasi te udio pepela u biomasi. Udio pepela u nedrvenim biljnim ostacima može biti i do 20 %, dok je udio pepela u drvetu uglavnom oko 1 %. Vlažnost poljoprivredne biomase najčešće se kreće između 10 - 20 % dok je vlažnost sirove drvene biomase koja se koristi u velikim energetskim postrojenjima kao pogonsko gorivo veća od 40%. Vlažnost proizvoda koji nastaju od ostataka u drvnj i poljoprivrednoj industriji (briket, peleti) kreće se između 8 - 10% [26 – 29]. U tablici 1.1 dane su ogrjevne vrijednosti najrasprostranjenijih vrsta drveta u Hrvatskoj i ostataka iz drvne industrije u ovisnosti o

sadržaju vlage i pepela, a u tablici 1.2 ogrjevne vrijednosti u ovisnosti o sadržaju vlage u biomasi, te nasipna gustoće za pojedine vrste biomase.

Tablica 1.1. Ogrjevne vrijednosti drvene biomase u ovisnosti o sadržaju vlage i pepela, u Hrvatskoj [30]

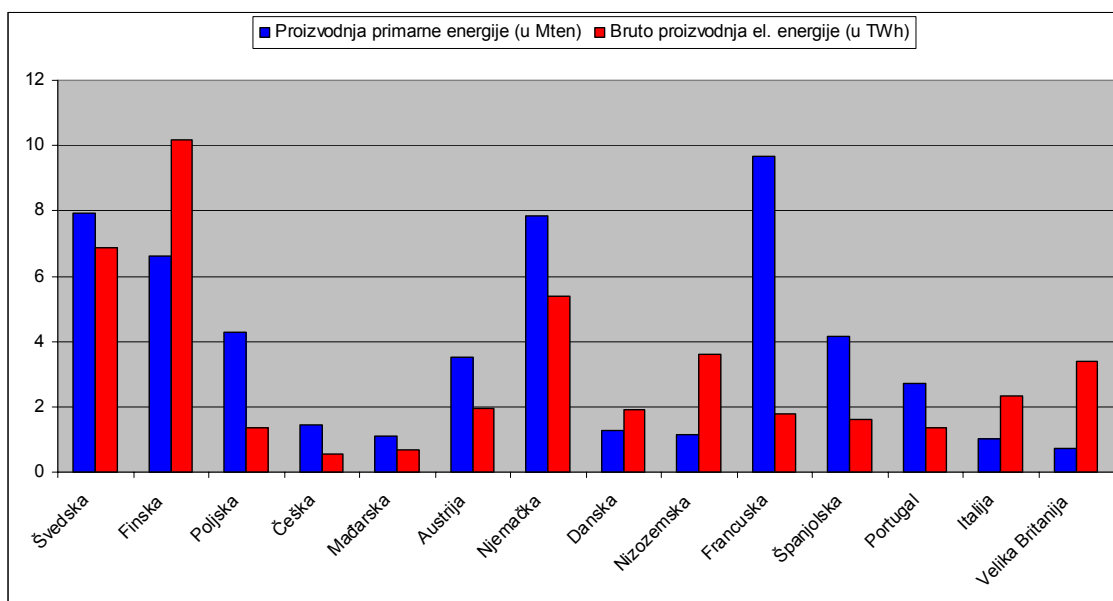
Vrsta biomase	Gornja ogrjevna vrijednost [GJ/t]	Donja ogrjevna vrijednost [GJ/t]	Sadržaj pepela [%]	Sadržaj vlage, suha baza [%]	Ogrjevna vrijednost [GJ/t]
Grab					
Suha piljevina, sitni drveni ostatak	19,6	18,3	0,28	9,13	16,4
Joha					
Zračno suha sječka, srednje veliki čip	20,1	18,9	0,79	62,63	5,5
Zračno suha kora, srednje krupne pločice	21,6	20,3	6,1	12,43	17,5
Zračno suha piljevina, fini prah	20,1	18,9	0,79	41,74	10,0
Topola					
Zračno suha blanjevina, krupni čip	19,6	18,3	1,51	58,68	6,1
Suha sječka, srednje veliki komadi	19,6	18,3	1,81	3,67	17,5
Zračno suha sječka, krupni čip	19,6	18,3	1,81	74,20	2,9
Bukva					
Suha piljevina od prereza, sitnije pločice	19,7	18,4	0,8	62,63	5,4
Zračno suha kora, sitnije pločice	19,2	18,0	6,94	12,28	15,5
Breza					
Zračno suha kora, sitnije pločice	23,9	22,6	4,94	8,23	20,6
Topola-joha-lipa					
Biomasa za kotao, nehomogena	19,8	18,6	1,85	76,64	2,5
Hrast					
Friška sječka	19,8	18,5	0,43	23,02	13,7
Suha sječka	19,8	18,5	0,43	7,39	17,0
Friška piljevina	19,7	18,5	0,43	35,06	11,1

Tablica 1.2. Ogrjevna vrijednost raznih vrsta biomase u ovisnosti o sadržaju vlage u biomasi te nasipna gustoća za pojedine vrste biomase [22].

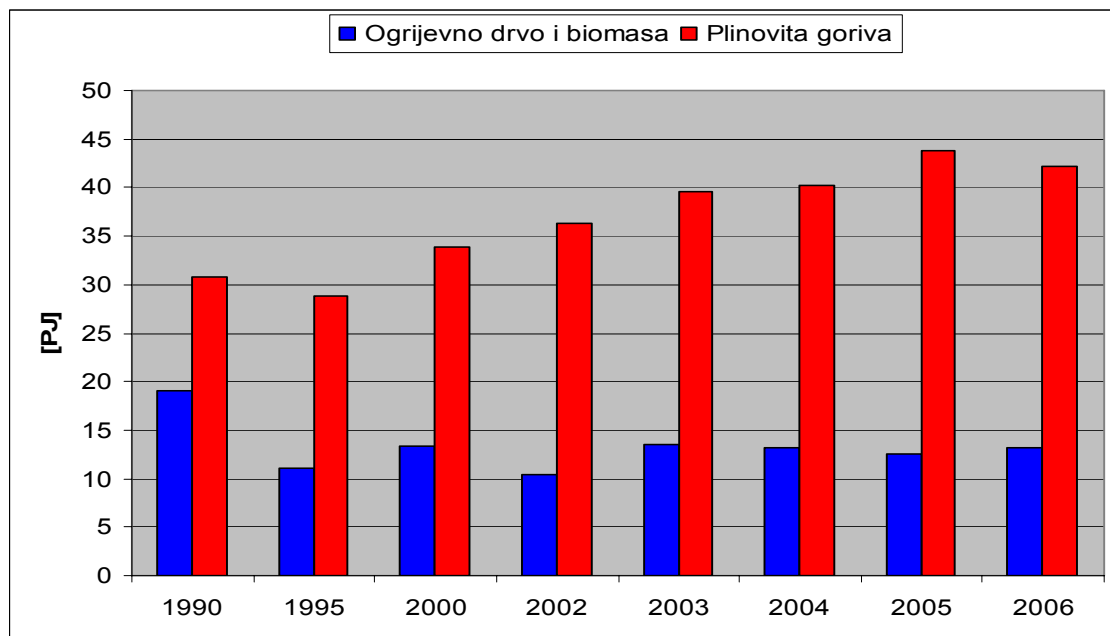
Vrsta biomase	Donja ogrjevna vrijednost	Sadržaj vlage, suha baza	Nasipna gustoća	Donja ogrjevna vrijednost biomase
	[GJ/t]	[%]	[kg/m ³]	[GJ/t]
ŠUMSKI OSTATAK				
Sječka - sječča	18,5-20,0	50,0-60,0	250-400	6,0-9,0
Sječka - prored	18,5-20,0	45,0-55,0	250-350	7,0-10,0
Sječka - kresanje grana	18,5-20,0	40,0-55,0	250-350	7,0-11,0
OSTACI IZ DRVNE INDUSTRIJE				
Piljevina	19,0-19,2	45,0-60,0	250-350	6,0-10,0
Kora	18,5-20,0	50,0-65,0	250-350	5,0-9,0
Blanjevina	18,5-20,0	10,0-50,0	150-300	6,0-15,0
OGRJEVNO DRVO				
Cjepanice	18,5-19,0	20,0	240-320	13,4-14,5
Cijepano drvo	18,5-20,0	20,0	240-320	13,4-14,5
KORIŠTENO DRVO				
REFINIRANO DRVO				
Pelete	19,0-19,2	8,0-10,0	650-750	16,8
Briket	19,0-19,2	8,0-10,0	650-750	17,3
NEDRVENA BIOMASA				
Slama, sječkana Slama, bale	17,5	15,0	80 130-160	14,5
Nasadi trave za energetske svrhe	17,1-17,5	15,0-30,0	70	11,0-14,2
Treset, mljeven (busen)	20,9 (21,3)	49,0 (38,9)	340 (390)	9,7 (11,9)
Ostaci maslina	17,5-19,0	10,0-60,0		10,9
Ostaci kukuruza, klip (stabljika)	18,4 (18,5)	50,0 (60,0)		8,0 (5,9)
Ostaci riže, slama (ljuska)	16,7 (17,9)	25,0 (10,0)	0,13	11,9 (15,9)

Korištenje biomase za proizvodnju primarne i električne energije posljednjih godina ima stalnu tendenciju rasta, pri čemu se najviše kao sirovina za biomasu koristi drvo i šumski otpad (Finska, Austrija), a manjim dijelom ostaci iz poljoprivrede (Danska, Engleska). Pored drvene biomase i ostataka iz poljoprivredne u zadnje vrijeme počinju se koristiti i energetski nasadi raznih biljaka pri čemu prednjači miskantus (*miscanthus*) kao i energetski nasad drveća koji se koriste za pridobivanje biomase koja se dalje

koristi za energetska pretvorbu. U Hrvatskoj se najviše koristi ogrjevno drvo kao oblik biomase i to najčešće u kućanstvima za potrebe grijanja dok ostali oblici biomase (šumski ostaci, poljoprivredna biomasa) tek sada počinju da se otkrivaju i primjenjuju u energetske svrhe. Trenutno u Hrvatskoj samo dva grada koriste šumske ostatke za dobivanje topline i to Gospić i Delnice dok je u fazi izgradnje prva elektrana na poljoprivrednu biomasu u Vukovaru. Na slici 1.3 prikazana je proizvodnja primarne energije, te ukupna proizvodnja električne energije u nekim europskim zemljama u 2005. godini iz krute biomase. Proizvodnja primarne energije na slici 1.3 prikazana je u milijunima tona ekvivalentne nafte (Mten) dok je bruto proizvodnja električne energije iz krute biomase prikazana u TWh. Na slici 1.4 prikazana je neposredna potrošnja ogrjevnog drveta i biomase, te plinovitih goriva u Hrvatskoj za period od 1990. do 2006. godine u PJ.



Slika 1.3. Proizvodnja primarne energije (u Mten), te bruto proizvodnja električne energije (u TWh) iz krute biomase u nekim europskim državama u 2005. godini [31].



Slika 1.4. Neposredna potrošnja ogrjevnog drveta i biomase, te plinovitih goriva, u Hrvatskoj, u periodu od 1990. do 2006. godine u PJ [32].

Zadatak diplomskog rada je analiziranje potencijala izgradnje energetskih postrojenja za proizvodnju električne energije koja kao pogonsko gorivo koriste poljoprivrednu i šumsku biomasu, te odabir pogodnih makro-lokacija u Republici Hrvatskoj za izgradnju ovih energetskih postrojenja. Veličina postrojenja za koja se vrši analiza i odabir lokacija snage su do 30 MWe. Također je potrebno za odabrane lokacije odrediti dostupnost biomase najpovoljnijeg tipa, te odrediti cijenu biomase na odabranim makro-lokacijama u koju je uključen trošak prikupljanja, skladištenja te transporta s polja i pomoćnih skladišta do glavnog skladišta koje se nalazi pored energetskih postrojenja.

Pored izračuna cijena i potencijala biomase u Hrvatskoj potrebno je još izvršiti i ekonomsku analizu za tri najpovoljnije makro-lokacije koje su izabrane u ovisnosti o visini investicije, cijeni biomase na pragu elektrane za odabrane lokacije, te uz tarifu važeću za dobivenu električnu energiju iz biomase.

Uvodni dio diplomskog rada sadrži općenite karakteristike poljoprivredne i šumske biomase. U ovom dijelu rada opisana je podjela krute biomase u tri glavne kategorije koje su u daljnjem dijelu rada dodatno objašnjene. Pretvorba biomase u krajnje nosioce

energije, te ogrjevne vrijednosti za pojedine tipove biomase opisane su u ovom dijelu rada.

Ukupne količine poljoprivredne biomase koje nastaju na poljima dobivaju se pomoću žetvenog omjera za pojedinu vrstu biomase. Da bi se dobio tehnički potencijal slame potrebno je od ukupne količine slame koja nastaje na poljima oduzeti količine slame potrebne za zaštitu polja od erozije, te potrebne količine slame za stočarsku proizvodnju. Tehnički potencijal kukuruzovine dobiva se kada od ukupne količine kukuruzovine oduzmemo potrebne količine kukuruzovine za zaštitu polja, te količine kukuruzovine koje ostaju na poljima zbog gubitaka koji nastaju prilikom prikupljanja, a rezultat su neefikasnosti mehanizacije koja se koristi prilikom prikupljanja. Tehnički potencijal šumski ostataka dobiven je množenjem prosječnog godišnjeg etata i postotka korisnog ostatka od ukupne mase drveta.

Poljoprivredna biomasa ima sezonsku dinamiku nastajanja pa iz toga razloga nije moguće napraviti mjesečni profil biomase. Šumska biomasa za razliku od poljoprivredne biomase ima cjelogodišnju dinamiku nastajanja pa je za nju moguće napraviti profil. Međutim, i dalje nije moguće napraviti mjesečni profil ponude već je za šumsku biomasu napravljen tromjesečni profil ponude. Šumska biomasa najviše nastaje u prvom i četvrtom tromjesečju dok je količina nastajanja biomase u drugom i trećem tromjesečju nešto manja.

Energetski potencijal biomase dobiven je množenjem prethodno izračunatog tehničkog potencijala i donje ogrjevne vrijednosti za pojedini tip biomase. Tehnički potencijal šumske biomase dobiven je u m^3 nakon čega je pomoću prosječne gustoće za drvo od 1 t/m^3 dobivena količina biomase u tonama.

Ukupna cijena biomase dobivena je tako što je na početnu cijenu biomase dodan još trošak koji nastaje zbog transporta biomase do lokacije. Trošak transporta dobiven je množenjem udaljenosti između lokacije i županijski centara iz kojih se vrši dovoz biomase za potrebe elektrane.

Za potrebe ekonomske analize izračunati su novčani izdaci i primici, te je izvršena ocjena prihvatljivosti projekta. U novčanim izdacima računati su troškovi izgradnje, tekući troškovi koji obuhvaćaju trošak goriva i održavanja, trošak kapitala, te troškove amortizacije postrojenja. U novčanim primicima računat je prihod od prodaje električne energije za subvencioniranu cijenu otkupa električne energije iz postrojenja koja koriste obnovljive izvore energije. Za ocjenu rentabilnosti projekta korištena je unutrašnja stopa povrata (IRR) na osnovu koje se donosi zaključak o prihvatljivosti projekta

2. METODOLOGIJA

2.1 Tehnički potencijal poljoprivredne biomase i šumskih ostataka

Poljoprivreda u Hrvatskoj je jedan od glavnih korisnika tla, te uz turizam koji se temelji na vrijednostima očuvanog okoliša i šumarstvo jedna od najvažnijih gospodarskih grana gledano na dugi rok. Srednja veličina poljoprivrednih gospodarstava u Hrvatskoj je 2,8 ha i u Hrvatskoj postoji preko 500.000 poljoprivrednih gospodarstava. Najveći dio poljoprivrednog zemljišta posjeduju privatna gospodarstva i to oko 70% od cjelokupnog poljoprivrednog zemljišta, a ovakva rascjepkanost je jedna od najvećih zapreka za racionalnije iskorištavanje hrvatskih proizvodnih potencijala.

Glavne proizvodne grane su pšenica, ovas, ječam, zob i kukuruz, a prema dosadašnjim istraživanjima koja su provedena na području Hrvatske o potencijalima za biomasu pokazala su da preko 90% moguće biomase dolazi iz dviju poljoprivrednih kultura i to iz pšenice i kukuruza, te upravo iz toga razloga u daljnjem dijelu rada obrađivati će se iz poljoprivrednog dijela pšenica (slama) i kukuruz (kukuruzovina).

Šumskogospodarsko područje Republike Hrvatske zauzima 47 % od ukupne kopnene površine države. Različitim oblicima šumske vegetacije obraslo je 42 % kopnene površine, neobraslo proizvodno šumsko zemljište zauzima 3,6 %, neobraslo neproizvodno šumsko zemljište (prosjeke, svijetle pruge i sl.) zauzima 0,6 %, a neplodno 0,8 % od ukupne kopnene površine države. U državnom vlasništvu nalazi se 78 % šuma i šumskog zemljišta dok je u privatnom vlasništvu 22 % šuma i šumskog zemljišta na teritoriji Republike Hrvatske. Državne šume kojima gospodare Hrvatske šume podijeljene su na gospodarske, zaštitne i šume s posebnom namjenom. Gospodarske šume najvećim dijelom se koriste za proizvodnju šumskih proizvoda, zaštitne šume služe za zaštitu zemljišta, naselja, vode, objekata i druge imovine dok se šume s posebnom namjenom koriste za proizvodnju šumskog sjemenja, za znanstvena istraživanja, nastavu, te za potrebe odbrane Republike Hrvatske. 90 % od ukupne površine šuma i šumskog zemljišta zauzimaju gospodarske šume, 6 % zaštitne šume dok 4 % od ukupne površine šuma i šumskog zemljišta zauzimaju šume s posebnom namjenom. Šumarstvo u BDP-u sudjeluje s 1,2 %, a drvna industrija s 2,5 %.

2.1.1 Tehnički potencijal slame

Ostatak koji nastaje ne poljoprivrednim poljima nakon žetve pšenice naziva se slama, i ovaj ostatak je na području Hrvatske nedovoljno iskorišten iako on ima dosta veliki energetski potencijal. Proizvodnja pšenice u Hrvatskoj varira od godine do godine. Najveći razlog predstavlja promjena prinosa pšenice po hektaru koji se kreće između 2,96 t/ha pa sve do 4,58 t/ha, a manje zbog promjene u posijanim površinama ove poljoprivredne kulture. Iz tih razloga proizvodnja pšenice u Hrvatskoj varira između 550 tisuća i milijun tona. Proizvodnja pšenice na hrvatskim poljima u razdoblju od 1996. do 2006. godine prikazana je u tablici 2.1 s tim da za 2004. godinu nisu poznati statistički podaci.

Tablica 2.1. Proizvodnja pšenice u Hrvatskoj, u razdoblju od 1996 do 2006 godine [33]

	Proizvodnja pšenice, u Hrvatskoj	
	Ukupno , 1000 t	Prinos, u t/ha
1996	741	3,69
1997	834	4,00
1998	1.020	4,22
1999	558	3,30
2000	1.032	4,37
2001	965	4,02
2002	988	4.23
2003	609	2.96
2004	n.p. ¹	n.p.
2005	602	4,11
2006	805	4,58

Proizvodnja pšenice koncentrirana je u istočnom dijelu Hrvatske, pa samim tim i najveće količine biomase nalaze se upravo u ovom dijelu Hrvatske. Ukupna proizvodnja pšenice u Hrvatskoj po županijama kao i proizvodnja pšenice na poljima poslovnih subjekata i obiteljskih gospodarstava prikazana je u tablici 2.2. Podaci u tablici prikazuju 4-godišnji prosjek, maksimum i minimum. Statistički podaci o proizvodnji pšenice, zasijanim površinama kao i podaci za prinose pšenice za pojedine županije u Hrvatskoj poznati su za 4 godine pa je iz tih razloga korišten 4-godišnji prosjek za pšeničnu kulturu. U tablici 2.2 ne nalaze se podaci za sve županije iz razloga što u tim

¹ n.p. – nije poznato

županijama imamo veoma male zasijane površine s pšenicom pa je i sama količina biomase koja nastaje u ovim županijama zanemariva.

Tablica 2.2. Ukupna proizvodnja pšenice, te proizvodnja na poljima pravnih subjekata i obiteljskih gospodarstava u Hrvatskoj, po županijama [33]

		Ukupna proizvodnja			Pravne osobe	Obiteljska gospodarstva
		Zasijane površine, ha	Proizvodnja, t	prirod po ha, t	proizvodnja, t	proizvodnja, t
Republika Hrvatska	Avg.	190.382	750.946	3,97	221.630	529.316
	Max.	233.611	988.175	4,58	285.299	702.876
	Min.	146.411	601.748	2,96	173.520	400.322
Zagrebačka županija	Avg.	8.916	27.216	3,16	3.812	23.404
	Max.	13.929	45.967	3,67	5.802	41.969
	Min.	4.830	17.726	2,36	1.921	12.725
Sisačko-moslavačka županija	Avg.	5.693	18.609	3,32	4.454	14.155
	Max.	8.978	32.679	3,70	5.444	27.776
	Min.	2.954	5.444	2,35	2.335	5.796
Karlovačka županija	Avg.	2.678	7.174	2,55	20	7.155
	Max.	4.805	14.512	3,02	61	14.451
	Min.	741	1.927	2,17	-	1.927
Varaždinska županija	Avg.	4.864	17.070	3,60	927	16.143
	Max.	6.317	23.625	4,29	1.698	21.927
	Min.	3.309	12.576	2,56	355	12.221
Koprivničko-križevačka županija	Avg.	11.731	41.803	3,65	4.793	37.010
	Max.	14.331	53.886	4,27	6.993	46.893
	Min.	8.693	34.076	2,63	3.479	29.750
Bjelovarsko-bilogorska županija	Avg.	10.417	31.599	3,17	4.492	27.107
	Max.	15.407	47.916	4,28	6.980	40.936
	Min.	7.112	23.927	2,05	1.818	20.170
Virovitičko-podravska županija	Avg.	18.063	73.716	4,03	29.805	43.911
	Max.	21.577	96.882	4,56	39.810	62.497
	Min.	13.394	51.566	3,21	20.820	27.361
Požeško-slavonska županija	Avg.	9.242	37.202	4,05	14.522	22.680
	Max.	11.254	50.079	4,46	17.945	32.134
	Min.	7.640	32.012	3,11	11.388	18.203
Brodsko-posavska županija	Avg.	12.238	47.207	3,85	7.199	40.007
	Max.	14.698	59.527	4,17	9.135	50.392
	Min.	10.586	36.789	3,13	5.502	30.578
Osječko-baranjska županija	Avg.	54.038	237.067	4,36	110.738	126.329
	Max.	60.171	293.034	5,01	146.395	166.422
	Min.	47.469	174.534	3,28	89.208	85.326
Vukovarsko-srijemska županija	Avg.	34.415	154.500	4,49	34.069	121.931
	Max.	38.138	184.590	4,97	39.558	148.651
	Min.	28.562	122.642	3,50	29.379	99.263
Međimurska županija	Avg.	5.473	22.586	4,20	4.969	17.617
	Max.	6.971	31.161	4,56	6.165	25.940
	Min.	4.062	18.524	3,19	3.557	12.359
Grad Zagreb	Avg.	1.250	3.585	2,89	157	3.428
	Max.	1.878	6.778	2,01	247	6.531
	Min.	671	1.957	3,61	97	1.792

Količina slame koja nastane na poljima nije moguće pronaći u literaturama već se ona računa prema sljedećoj formuli:

$$UKUPNO SLAME (t) = PROIZVODNJA PŠENICE (t) \times \check{Z}ETVENI OMJER (-) \quad (1)$$

Proizvodnja pšenice na hrvatskim poljima po županijama dana je u tablici 2.2. Žetveni omjer koji predstavlja odnos mase zrna prema masi slame (straw-to-grain-ratio) u proračunu se pretpostavlja i njegova vrijednost ovisi o vremenu sijanja pšenice (ozima ili jara), vrsti obrade tla, te o količini dušika koja se koristi za gnojenje zemljišta. Vrijednosti žetvenog omjera prema [34] iznose za ozimu pšenicu 1,6 dok je za jara pšenica taj omjer 1,3. Vrijednost žetvenog omjera u ovisnosti o vrsti obrade i količine dušika koja se unese u tlo prikazana je u tablici 2.3.

Tablica 2.3. Vrijednost žetvenog omjera u ovisnosti o načinu obrade tla i količine dušika unesene u tlo [35]

Količina dušika (t/ha)	Neobrađeno zemljište Žetveni omjer	Konvencionalna obrada tla Žetveni omjer
0,00	1,34	1,87
2,24	1,33	1,61
5,00	1,16	1,64

Da bi se odredio tehnički potencijal slame na poljima u Hrvatskoj potrebno je izračunati količine slame potrebne za zaštitu zemljišta zbog erozije vjetra i vode, te količine slame potrebne za stočarsku proizvodnju, tj. potrebne količine slame za prehranu stoke i za prostiranje slame ispod stoke. Količina slame potrebna za zaštitu zemljišta od erozije računa se prema sljedećoj formuli:

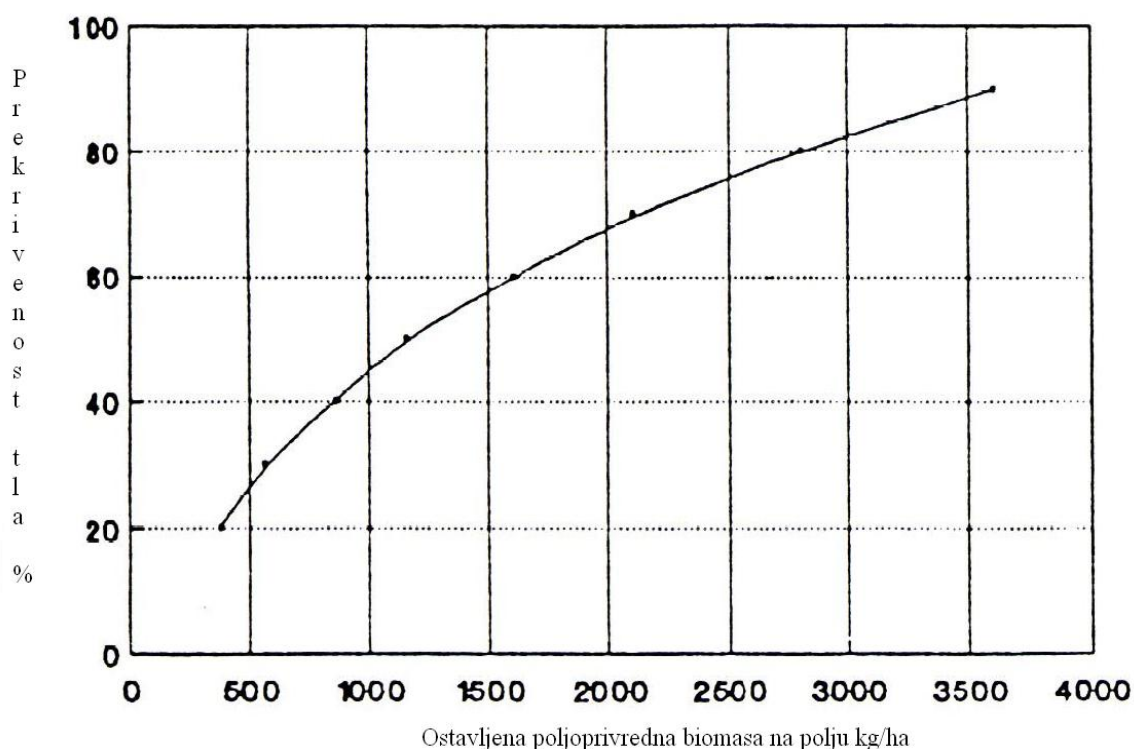
$$ZAŠTITA ZEMLJIŠTA (t) = SLAMA ZA ZAŠTITU TLA (t/ha) \times ZASIJANE POVRŠINE (ha) \quad (2)$$

Količina slame koja je potrebna da se ostavi na poljima ovisi o vrsti tla na kojima se vrši prikupljanje slame te o nagibu tla. Minimalne potrebne količine slame za zaštitu tla od erozije bilo uslijed vjetra ili vode date su u tablici 2.4. U ovisnosti o količini poljoprivredne biomase ostavljene na poljima imam različite pokrivenosti tla. Tako za količinu od 1,5 t/ha ostavljene biomase na poljima imamo pokrivenost tla do 58 % dok za količinu biomase od 3,5 t/ha imamo pokrivenost do 90 %. Prekrivenost tla u

ovisnosti o ostavljenoj količini biomase na poljoprivrednim poljima prikazana je na slici 2.1.

Tablica 2.4. Minimalna potrebna količina slame za zaštitu tla od erozije [34]

Erozija tla uslijed vjetra		Erozija tla uslijed vode	
Vrsta tla	Potrebne količine slame za ostaviti, t/ha	Nagib tla, %	Potrebne količine slame za ostaviti, t/ha
Srednje (ilovača)	1,0	Blag (6 - 9)	0,8 – 1,15
Glina	1,5	Umjeren (10 – 15)	1,15 – 1,7
Pjeskovito	2,0	Strm (15 – 30)	Suha trava (strnište)



Slika 2.1. Prekrivenost tla u ovisnosti o količini biomase ostavljenoj na poljima [36]

Pored slame koja je potrebna da se ostavi na poljima za zaštitu tla od erozije također je potrebna slama za stočarsku proizvodnju, tj. slama potrebna za prehranu stoke i prostirku u zimskim mjesecima. Slama potrebna za stočarstvo računa se prema sljedećem izrazu:

$$\begin{aligned}
 \text{SLAMA ZA STOČARSTVO (t)} &= \text{SLAMA ZA PREHRANU I PROSTIRKU (t/grlu)} \\
 &\quad \times \text{BROJ GOVEDA (-)} \qquad (3)
 \end{aligned}$$

Slama koja je potrebna za prehranu stoke i prostirku varira od godine do godine najčešće u ovisnosti o vanjskim vremenskim uvjetima. Ukoliko je godina hladnija i duže se zadrži snijeg na poljima potrebne su veće količine slame za stočarsku proizvodnju, a ukoliko imamo povoljnije vremenske uvjete ta se količina smanjuje. U ovisnosti o vremenskim prilikama količina slame potrebna za prehranu stoke i prostirku kreće se između 0,38 t pa do 0,8 t po jednom govedu [34]. Broj goveda u Hrvatskoj po županijama za 2003. godinu prikazan je u tablici 2.5.

Tablica 2.5. Broj goveda u poljoprivrednim kućanstvima i poslovnim subjektima te ukupan broj goveda u Hrvatskoj, po županijama za 2003. godinu [33]

	Broj goveda		
	Ukupno	Poljoprivredna kućanstva	Poslovni subjekti
REPUBLIKA HRVATSKA	488.646	398.037	90.609
Zagrebačka županija	54.644	45.965	8.679
Krapinsko-zagorska županija	20.923	20.438	485
Sisačko-moslavačka županija	28.842	26.353	2.489
Karlovačka županija	19.991	18.672	1.319
Varaždinska županija	23.126	16.535	6.591
Koprivničko-križevačka županija	78.704	66.712	11.992
Bjelovarsko-bilogorska županija	72.413	62.550	9.863
Primorsko-goranska županija	2.372	2.301	71
Ličko-senjska županija	12.231	12.113	118
Virovitičko-podravska županija	19.252	13.374	5.878
Požeško-slavonska županija	11.902	9.245	2.657
Brodsko-posavska županija	17.017	16.130	887
Zadarska županija	3.229	2.067	1.162
Osječko-baranjska županija	51.344	25.130	26.214
Šibensko-kninska županija	3.713	3.707	6
Vukovarsko-srijemska županija	26.336	21.829	4.507
Splitsko-dalmatinska županija	8.443	8.386	57
Istarska županija	7.516	6.433	1.083
Dubrovačko-neretvanska županija	1.795	1.795	-
Međimurska županija	17.084	13.001	4.083
Grad Zagreb	7.769	5.301	2.468

Tehnički potencijal slame od pšenice dobiva se kada od ukupne količine slame (1) koja nastaje na poljima oduzmemo količine slame potrebne za zaštitu zemljišta (2), te količinu slame potrebne za stočarsku proizvodnju (3). Korištenjem jednadžbi od (1) do (3) dobivamo sljedeći izraz za izračun tehničkog potencijala slame:

$$\text{TEHNIČKI POTENCIJAL (t)} = \text{UKUPNO SLAME (t)} - \text{ZAŠTITA ZEMLJIŠTA (t)} - \text{SLAMA ZA STOČARSTVO (t)} \quad (4)$$

2.1.2 Tehnički potencijal kukuruzovine

Pored slame koja nastaje na poljima i može se koristiti u energetske svrhe također veliki potencijal ima i kukuruzovina, tj. ostatak od kukuruza koji nastaje na poljoprivrednim poljima nakon žetve. Poljoprivredna kultura kukuruz najviše je zastupljena u sjevernim dijelovima Hrvatske, pa ujedno na ovom području i imamo najveći potencijal biomase iz kukuruza. Proizvodnja kukuruza u Hrvatskoj varira između 1,5 i 2,5 milijuna tona godišnje, uglavnom zbog promjene u prinosu po hektaru, a manje zbog promjene u posijanim površinama (tablica 2.6). Prinos kukuruza u t/ha u periodu od 1996. do 2006. godine kretao se između 3,86 t/ha 2003. godine pa sve do 6,92 t/ha 2005. godine.

Tablica 2.6. Proizvodnja kukuruza u Hrvatskoj, 1996-2006 [33]

	Proizvodnja kukuruza, u Hrvatskoj	
	Ukupno, 1000 t	Prinos, u t/ha
1996	1.886	5,22
1997	2.183	5,88
1998	1.982	5,27
1999	2.135	5,56
2000	1.526	3,93
2001	2.212	5,45
2002	2.502	6,14
2003	1.569	3,86
2004	n.p. ²	n.p.
2005	2.207	6,92
2006	1.935	6,53

Ukupna proizvodnja kukuruza po županijama kao i proizvodnja kukuruza na obiteljskim gospodarstvima, te na poljima poslovnih subjekata prikazana je u tablici 2.7 za period od 2002. godine do 2006. godine.

² n.p. – nije poznato

Tablica 2.7. Proizvodnja kukuruza u Hrvatskoj, po županijama, te proizvodnja kukuruza na obiteljskim gospodarstvima i u tvrtkama u razdoblju od 2002-2006 [33].

Županije		Ukupna proizvodnja kukuruza			tvrtke	Obiteljska gospodarstva
		Zas. pov., ha	Proizv., t	Prinos, t/ha	Proizv., t	Proizv., t
Republika Hrvatska	Avg.	357.278	2.053.043	5,86	275.349	1.777.694
	Max.	407.455	2.501.774	6,92	369.608	2.132.166
	Min.	296.521	1.569.150	3,86	206.167	1.362.983
Zagrebačka županija	Avg	31.760	149.846	4,92	11.953	123.143
	Max	39.522	211.441	5,9	17.940	197.647
	Min	20.619	106.319	2,72	7.908	39.149
Sisačko-moslavačka županija	Avg	24.404	130.232	5,39	7.254	122.979
	Max.	25.793	153.525	6,51	12.903	140.622
	Min	22.822	92.339	3,58	3.496	88.843
Varaždinska županija	Avg	19.241	93.520	5,08	3.045	90.476
	Max	22.627	108.600	6,64	4.482	105.332
	Min	15.576	63.185	2,82	1.406	61.779
Koprivničko-križevačka županija	Avg	33.669	193.181	5,82	9.014	184.167
	Max	36.759	231.531	7,13	12.085	219.446
	Min	29.367	142.625	3,88	5.251	137.374
Bjelovarsko-bilogorska županija	Avg	35.215	220.695	6,23	9.754	210.941
	Max	38.375	282.442	7,44	13.801	276.701
	Min	33.387	143.906	4,21	5.741	136.915
Virovitičko-podravska županija	Avg	28.248	165.572	5,89	28.316	137.256
	Max	31.908	197.631	6,82	41.298	156.585
	Min	24.220	136.356	4,53	18.442	117.914
Požeško-slavonska županija	Avg	12.908	80.803	6,24	12.864	67.939
	Max	13.834	102.783	7,43	21.933	80.850
	Min	11.379	58.152	4,53	7.863	50.289
Brodsko-posavska županija	Avg	21.597	128.731	6,07	12.209	116.522
	Max	25.702	165.006	7,16	16.406	150.653
	Min	17.613	96.381	3,98	7.329	85.633
Osječko-baranjska županija	Avg	63.942	401.530	6,37	125.919	275.611
	Max	73.554	517.512	7,34	182.597	334.915
	Min	55.197	311.134	4,23	97.866	213.268
Vukovarsko-srijemska županija	Avg	38.352	270.261	7,16	45.725	224.536
	Max	49.070	376.369	8,38	60.197	316.172
	Min	26.990	230.093	5,15	33.565	163.711
Međimurska županija	Avg	15.556	101.089	6,64	8.893	92.196
	Max	17.994	123.799	7,96	10.873	113.517
	Min	12.964	72.022	4,14	4.284	67.738
Grad Zagreb	Avg	3.955	14.688	3,73	67	14.620
	Max	4.791	22.078	4,8	142	22.034
	Min	3.013	11.629	2,63	27	11.487

Ukupna količina kukuruzovine koja nastaje na poljima nakon žetve kukuruza nije moguće pronaći u literaturi već se računa pomoću sljedećeg izraza:

$$KUKURUZOVINA (t) = PROIZVODNJA KUKURUZA (t) \times \check{Z}ETVENI OMJER (-) \quad (5)$$

Žetveni omjer za kukuruzovinu ima manju vrijednost u odnosu na žetveni omjer za slamu, a ta se vrijednost kreće od 0,66 do 1 [37] i ovisi o vlažnosti zrna prilikom žetve. Kukuruzovinu koja nastane na poljima nakon žetve nije moguće svu prikupiti zbog upotrebe raznih strojeva pri čemu nastaju gubitci. Količina kukuruzovine koja ostaje na poljima uslijed gubitaka zbog upotrebe mehanizacije računa se prema sljedećem izrazu:

$$KUKURUZOVINA NA POLJIMA (t) = KUKURUZOVINA (t) \times GUBICI (%) \quad (6)$$

Gubici koji nastaju zbog upotrebe mehanizacije prilikom prikupljanja prema literaturi kreću se između 15% i 25% [26, 38] i ovisi o tipu mehanizacije koja se koristi za prikupljanje. Pored kukuruzovine koja ostaje na polju uslijed nemogućnosti potpunog prikupljanja također je potrebno ostaviti dostatnu količinu kukuruzovine za zaštitu tla od erozije. Količina kukuruzovine koju je potrebno ostaviti na poljima radi zaštite tla od erozije računa se prema sljedećem izrazu:

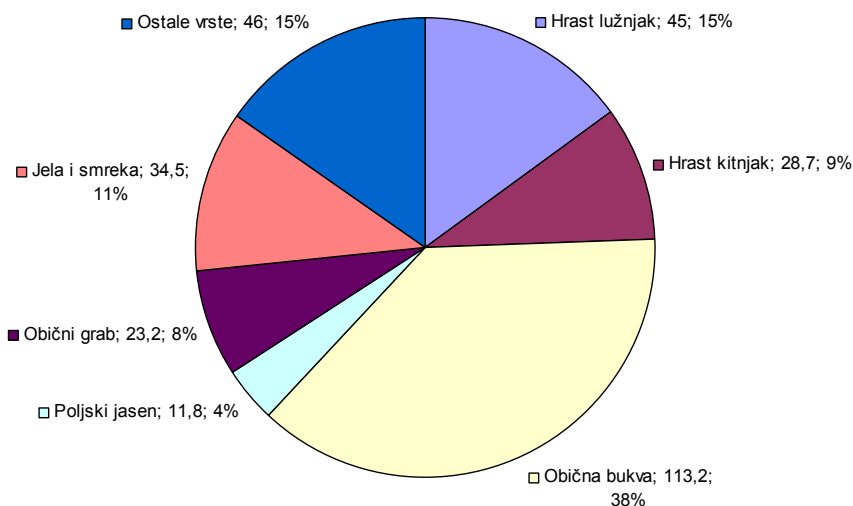
$$ZAŠTITA TLA (t) = KUKURUZOVINA (t) \times ZAŠTITA TLA OD EROZIJE (%) \quad (7)$$

Količina kukuruzovine potrebna za adekvatnu zaštitu poljoprivrednih zemljišta od erozije koja nastaje uslijed vjetra i vode, prema literaturi kreće se u iznosu od 30% do 50% [26] od ukupne količine kukuruzovine koja nastaje na poljima. Tehnički potencijal kukuruzovine dobivamo kada od ukupne količine kukuruzovine koja nastaje na poljima oduzmemo potrebnu količinu kukuruzovine za zaštitu tla te količinu koja ostaje na poljima zbog nemogućnosti potpunog prikupljanja. Tehnički potencijal kukuruzovine računa se prema sljedećem izrazu:

$$TEHNIČKI POTENCIJAL (t) = KUKURUZOVINA (t) - ZAŠTITA TLA (t) - KUKURUZOVINA NA POLJIMA (t) \quad (8)$$

2.1.3 Tehnički potencijal šumskih ostataka (panjevi, sitna granjevina)

Ostatak koji nastaje prilikom sječe šuma, a prije svega sitna granjevina i panjevi imaju veliki potencijal u Hrvatskoj s tendencijom rasta zbog povećanja sječe u šumama. U ovom radu biće obrađen samo ostatak koji nastaje prilikom sječe u državnim šumama dok privatne šume u ovom radu neće biti obrađivane. Šume u državnom vlasništvu zauzimaju 78% ukupnog šumskogospodarskog područja Republike Hrvatske. Najzastupljenije vrste drveća u državnim šumama kojima gospodare Hrvatske šume, te njihovi udjeli u ukupnoj šumskoj populaciji kao i drvena zaliha u milijunima m³ prikazane su na slici 2.2.



Slika 2.2. Vrste drveća, drvena zaliha u mil. m³ te udio u šumskogospodarskom području kojim gospodare Hrvatske šume d.o.o. [39]

Hrvatske šume d.o.o. gospodare državnim šumama u svim županijama, a u tablici 2.8 za svaku pojedinu županiju prikazana je površina šuma i šumskog zemljišta, drvena zaliha, godišnji tečajni prirast i etat. Prema [40] etat predstavlja površinu šuma ili drvenu zalihu koja je predviđena za sječu. Etat se planira za 1 godinu, za polurazdoblje i za razdoblje (godišnji, 10 godišnji, 20 godišnji), a određuje se prema proizvodnim mogućnostima staništa za svaki uređajni razred, po odsjecima i vrsti drveća, a razrađuje se po grupama sortimenata na razini gospodarskih jedinica. Desetogodišnji etat u razdoblju od 2006-

2015 godina u državnim šumama kojima gospodare Hrvatske šume d.o.o. planiran je na 58 mil. m³ [39].

Tablica 2.8. Površine šuma i šumskog zemljišta, drvena zaliha, godišnji tečajni prirast i etat po županijama za državne šume kojima gospodare HŠ d.o.o. [39]

Županije	Površina šuma i šum. zemljišta	Drvena zaliha	Godišnji tečajni prirast	Prosječni godišnji etat
	ha	m ³	m ³	m ³
Zagrebačka	62.815,82	14.487.477	396.267	272.401
Krapinsko-zagorska	10.041,85	2.548.342	72.963	45.890
Sisačko-moslavačka	150.309,62	36.678.145	1.103.199	686.090
Karlovačka	110.807,50	23.757.183	565.963	469.735
Varaždinska	13.650,78	2.936.086	97.109	57.219
Koprivničko-križevačka	42.148,44	11.649.456	305.414	265.702
Bjelovarsko-bilogorska	86.343,78	24.224.619	637.400	501.685
Primorsko goranska	166.958,33	35.455.806	681.198	608.862
Ličko-senjska	305.638,56	44.926.275	1.049.138	681.706
Virovitičko-podravska	63.546,33	18.147.411	518.138	402.358
Požeško-slavonska	77.732,52	16.662.257	452.622	296.798
Brodsko-posavska	52.511,28	13.688.563	378.971	308.936
Zadarska	190.859,06	5.762.586	130.631	60.991
Osječko-baranjska	114.060,12	23.005.945	772.128	619.975
Šibensko-kninska	149.674,97	842.441	23.344	1.081
Vukovarsko-srijemska	68.860,57	20.242.488	545.330	444.268
Splitsko-dalmatinska	229.427,87	1.484.966	44.688	3.226
Istarska	53.465,78	2.441.579	86.897	12.397
Dubrovačko-neretvanska	56.624,06	645.297	18.396	1.045
Međimurska	3.756,24	392.783	17.848	8.039
Grad Zagreb	9.753,62	2.437.693	62.642	45.098
Ukupno HŠ d.o.o.	2.018.987,10	302.417.398	7.960.286	5.793.502

Šumski ostatak koji nastaje prilikom sječe šuma, a to je sitna granjevina i panjevina izvlači se iz šuma na šumske putove ili se vozi na glavna šumska skladišta gdje se pomoću iverača usitnjava u sječku koja služi u energetske svrhe kao pogonsko gorivo. Tehnički potencijal šumske ostataka računa se prema sljedećem izrazu:

$$TEHNIČKI\ POTENCIJAL\ (m^3) = ETAT\ (m^3) \times \text{ŠUMSKI OSTATAK}\ (%) \quad (9)$$

Ostatak koji nastaje prilikom sječe drveta kreće se od 12 % - 15 % od ukupne mase posječenog drveta, a količina korisnog ostatka ovisi o vrsti drveta pri čemu za bjelogorično drvo imamo manju vrijednost ovog ostatka u odnosu na crnogorično drvo.

2.2 Mjesečni profil ponude biomase

Za razliku od drugih oblika biomase poljoprivredna biomasa ima sezonsku dinamiku nastajanja i prikupljanja. U ovisnosti o tipu poljoprivredne biomase imamo različit period nastajanja kao i period prikupljanja. Slama nastaje na poljima u periodu od 15.06 do 15.07 dok kukuruzovina nastaje u periodu od 15.09 do 15.10. Nakon završene žetve vrši se prikupljanje, transport i skladištenje poljoprivredne biomase pri čemu se biomasa skladišti na vanjska otvorena skladišta odakle se prema potrebi vozi do primarnih skladišta koja se nalaze u neposrednoj blizini energetskih postrojenja. Primjer skladišta na otvorenom koje se najčešće primjenjuje za skladištenje poljoprivredne biomase prikazano je na slici 2.3.



Slika 2.3. Skladištenje poljoprivredne biomase na otvorenom [41]

Šumska biomasa, prije svega misli se na granjevinu i panjeve, ima cjelogodišnju dinamiku nastajanja zbog toga što imamo sječu šuma tijekom cijele godine. Biomasa iz šumskog ostatka računa se za tromjesečja pri čemu u prvom i zadnjem tromjesečju najviše sječe, pa samim tim u tom periodu i nastaje najviše šumskih ostataka. U prvom tromjesečju se sječe preko 27 % dok se u četvrtom tromjesečju sječe oko 26 % od ukupne mase posječenih državnih šuma kojima gospodare HŠ d.o.o. U drugom tromjesečju je najmanja sječa i ona iznosi oko 22 % dok je u trećem tromjesečju sječa oko 25 % od ukupne posječene mase drveta [33]. U prvom i četvrtom tromjesečju sječe se više bjelogorično drvo (hrast, bukva, grab) dok u drugom i trećem tromjesečju imamo veću sječu crnogoričnog drveta (jela, smreka) u odnosu na bjelogorično drvo.

2.3 Energetski potencijal poljoprivredne biomase i šumskih ostataka

Energetski potencijal poljoprivredne biomase (slama, kukuruzovina) i šumskih ostataka (granjevina, panjevi) dobiva se množenjem donje ogrjevne vrijednosti i tehničkog potencijala za određeni tip biomase. Izraz prema kojem se računa energetski potencijal različitih tipova biomase je sljedeći:

$$E_p = T_p \times H_d \quad (10)$$

gdje je:

E_p – Energetski potencijal biomase, GJ

T_p – Tehnički potencijal biomase, t

H_d – donja ogrjevna vrijednost biomase, GJ/t

Donje ogrjevne vrijednosti za razne tipove biomase date su u tablici 1.2, dok je ogrjevna vrijednost za različite vrste drveta u Hrvatskoj prikazana u tablici 1.1. Tehnički potencijal za poljoprivrednu biomasu izražen je u tonama dok je tehnički potencijal za šumske ostatke izražen u m^3 , a donja ogrjevna vrijednost za biomasu je u GJ/t. Zbog ove razlike potrebno je preračunati donju ogrjevnu vrijednost u GJ/m^3 , a to se vrši pomoću gustoće koja se mijenja u ovisnosti o vlažnosti drveta, te o vrsti drveta što je prikazano u tablici 2.9. U tablici 2.9 prikazane su gustoće drveta za tvrdo listopadno drvo (bukva, grab, hrast, itd.), meko listopadno drvo (topola, lipa, joha, itd.), te za crnogorično drvo (jela, smreka, bor, itd.) u ovisnosti o vlažnosti i to za svježe drvo, prosušeno drvo koje ima vlažnost od 12 % do 18 %, te za apsolutno suho drvo takozvano arto drvo [39].

Tablica 2.9. Gustoća drveta u ovisnosti o vlažnosti i vrsti drveta [39]

	SVJEŽE	PROSUŠENO	APSOLUTNO SUHO - ARTO
VRSTA DRVETA		12 – 18 % vlage	0 % vlage
	t/m ³	t/m ³	t/m ³
TVRDO LISTOPADNO DRVO – TL			
BUKVA	0,82 - 1,07 - 1,27	0,54 - 0,72 - 0,91	0,49 - 0,69 - 0,88
HRAST	0,65 - 1,01 - 1,16	0,43 - 0,69 - 0,96	0,39 - 0,65 - 0,93
GRAB	0,66 - 0,97 - 1,20	0,54 - 0,83 - 0,86	0,50 - 0,79 - 0,82
JAVOR	0,83 - 0,97 - 1,04	0,53 - 0,63 - 0,79	0,48 - 0,59 - 0,75
BAGREM	0,75 - 0,87 - 1,00	0,58 - 0,77 - 0,90	0,54 - 0,73 - 0,87
BRIJEST	0,73 - 0,85 - 1,18	0,48 - 0,68 - 0,86	0,44 - 0,64 - 0,82
JASEN	0,60 - 0,80 - 1,14	0,45 - 0,69 - 0,86	0,41 - 0,65 - 0,82
PROSJEK	1,00		
MEKO LISTOPADNO DRVO - ML			
BREZA	0,80 - 0,94 - 1,09	0,51 - 0,65 - 0,83	0,46 - 0,61 - 0,80
TOPOLA	0,73 - 0,90 - 1,07	0,41 - 0,45 - 0,56	0,37 - 0,45 - 0,52
LIPA	0,58 - 0,73 - 0,88	0,35 - 0,53 - 0,60	0,32 - 0,49 - 0,56
JOHA	0,61 - 0,71 - 1,01	0,49 - 0,55 - 0,64	0,45 - 0,51 - 0,60
PROSJEK	0,85		
CRNOGORIČNO DRVO - CD			
JELA	0,98	0,35 - 0,45 - 0,75	0,32 - 0,41 - 0,71
SMREKA	0,90 - 0,96 - 1,04	0,33 - 0,47 - 0,68	0,30 - 0,43 - 0,64
BOR	1,02	0,41 - 0,62 - 0,98	0,38 - 0,58 - 0,91
ARIŠ	0,77 - 0,95 - 1,10	0,44 - 0,59 - 0,85	0,40 - 0,55 - 0,82
PROSJEK s korom	0,95		
PROSJEK bez kore	0,85		

2.4 Makro-lokacije za izgradnju energetskih postrojenja loženih na biomasu

U Hrvatskoj postoje samo dva postrojenja koja kao pogonsko gorivo koriste biomasu, premda postoje znatne količine poljoprivredne biomase i šumskih ostataka. Ova dva postrojenja koja su toplane nalaze se u Ogulinu i Gospiću i kao pogonsko gorivo koriste drvenu sječku koja nastaje nakon usitnjavanja šumskih ostataka pomoću iverača.

Postrojenja koja kao pogonsko gorivo koriste poljoprivrednu biomasu i šumske ostatke za proizvodnju električne energije za sada ne postoje na području Republike Hrvatske. Prilikom odabira lokacija za izgradnju energetski postrojenja loženih na biomasu potrebno je obratiti pažnju na sljedeće elemente:

- Prostor za izgradnju postrojenja na odabranoj lokaciji
- Udaljenost šuma od lokacije
- Udaljenost poljoprivrednih polja od lokacije
- Kvaliteta električne mreže u blizini lokacije
- Postojanje rijeka i jezera za hlađenje energetski postrojenja
- Prometna povezanost lokacije
- Da li na odabranoj lokaciji već postoji energetsko postrojenje

Prilikom odabira lokacije posebno je bitno da postoje dostatne količine biomase jer ako za postojeće postrojenje nemate dostatne količine biomase rastu pogonski troškovi elektrane. Pored biomase potrebno je da postrojenje ima i električnu mrežu u neposrednoj blizini, te rijeke i jezera koje bitno smanjuju cijenu izgradnje elektrane jer ukoliko na odabranoj lokaciji ne postoji rijeka potrebna je izgradnja rashladnih tornjeva koji povećavaju cijenu izgradnje postrojenja. Ukoliko na odabranoj lokaciji već postoji energetsko postrojenje to bitno olakšava dobivanje lokacijski i građevinskih dozvola što dovodi do skraćivanja rokova izgradnje energetskih postrojenja.

2.5 Analiza fluktuacije cijene biomase

Poljoprivredna biomasa koja nastaje na poljima u Hrvatskoj najviše se dobiva na poljima obiteljskih gospodarstava koja se bave poljoprivrednom proizvodnjom. Upravo iz ovoga razloga što velike količine poljoprivredne biomase nastaju na poljima obiteljskih gospodarstava imamo velike fluktuacije u cijeni poljoprivredne biomase. Anketnim ispitivanjem koje je provedeno nad obiteljskim gospodarstvima koja se bave poljoprivrednim proizvodnjom i imaju viškove poljoprivredne biomase koja je dostupna za prodaju utvrđena je trenutna cijena poljoprivredne biomase po toni koja se kreće od 25 €/t do 33 €/t.

Šumski ostaci koji nastaju u šumama izvlače se na šumske putove i tu se vrši iveranje ili se odvoze do glavnih šumskih skladišta pa se onda na tim lokacijama vrši iveranje pomoću stacionarnih iverača. U ovom radu obrađuje se samo šumski ostatak koji nastaje u državnim šumama te sukladno tome određivanje cijene sječke na šumskom putu je puno jednostavnije. Cijena šumske sječke na šumskom putu prema trenutnim cjenicima prikazana je u tablici 2.11 i dana je prema vrsti drveta i sortimentu, a u ukupnu cijenu su uračunate i usluge koje se obavljaju prije nego što se sječka nađe u kamionskim prikolicama. Cijena usluga koje naplaćuju HŠ d.o.o. prikazana je u tablici 2.10 i izražena je u HRK/t. Cijena sječke s utovarom na šumskom putu u ovisnosti o vrsti drveta i sortimenata kreće se od 27 €/t do 35,5 €/t [39].

Tablica 2.10. Cijena usluga koje naplaćuju HŠ d.o.o. prema vrsti radova i vrsti sortimenta [39]

Vrsta radova	Vrsta sortimenta (HRK/t)		
	VMC-VMO II	VMC-SJEČENICA	VMO II-SJEČENICA
Iznošenje	60	65	80
Iveranje	55	60	65
Utovar	10	10	10
Ukupno	125	135	155

Tablica 2.11. Cijena drvene sječke na šumskom putu prema vrsti drveta i sortimenta [39]

Vrsta drveta	Sortiment	Cijena, kn/m ³	Gustoća, t/m ³	Cijena, HRK/t	Usluga, HRK/t	Drvena sječka ukupno, HRK/t	Drvena sječka ukupno, €/t
Bukva, grab	VMC ³ -VMO II ⁴	120	0,90	133	125	258	35,34
	VMC-SJEČENICA	104	0,90	116	135	251	34,38
	VMO II-SJEČ.	78	0,85	92	155	247	33,83
Tvrdo listopadno drvo	VMC-VMO II	104	0,85	122	125	247	33,84
	VMC-SJEČENICA	91	0,85	107	135	242	33,15
	VMO II-SJEČ.	61	0,80	76	155	231	31,64
Meko listopadno drvo	VMC-VMO II	86	0,70	123	125	248	33,84
	VMC-SJEČENICA	75	0,70	107	135	242	33,15
	VMO II-SJEČ.	46	0,65	71	155	226	30,96
Crnogorično drvo	VMC-VMO II	78	0,80	98	125	223	30,55
	VMC-SJEČENICA	67	0,80	84	135	219	30,00
	VMO II-SJEČ.	32	0,75	43	155	198	27,12

Prosječna cijena biomase na pragu elektrane bilo poljoprivredne biomase ili šumskih ostataka (sječke) računa se prema sljedećem izrazu:

$$G_C = \sum_{i=1}^n \frac{[C_B + (T_P \times U_i)] \times K_{Bi}}{P_B}$$

(11)

gdje je:

G_C – Prosječna cijena biomase na pragu elektrane, €/t

C_B – Cijena biomase, €/t

T_P – Trošak prijevoza biomase, €/t/km

U_i – Udaljenost od lokacije do sjedišta županije iz koje se dovozi biomasa, km

K_{Bi} – Ukupna količina biomase dovezena iz županije, t

P_B – Potrebna količina biomase za godišnji rad elektrane, t

³ VMC - Celulozno drvo - VM

⁴ VMO II - Ogrjevno drvo II - VM

2.6 Ekonomska analiza energetske postrojenja na odabranim lokacijama

2.6.1 Prihodi energetske postrojenja

Osnovni prihod energetske postrojenja je prihod od prodaje električne energije, koji se računa na osnovu planiranog obima godišnje proizvodnje i prodajne cijene električne energije. Od ostvarenog prihoda potrebno je pokriti sve troškove poslovanja te ostvariti dobit. Prihode ne možemo u potpunosti izjednačiti s novčanim primicima jer oni uključuju ukupni prihod i ostatak vrijednosti projekta koji se pojavljuje u posljednjoj godini vijeka projekta, a uključuje vrijednost postrojenja koje ostaje.

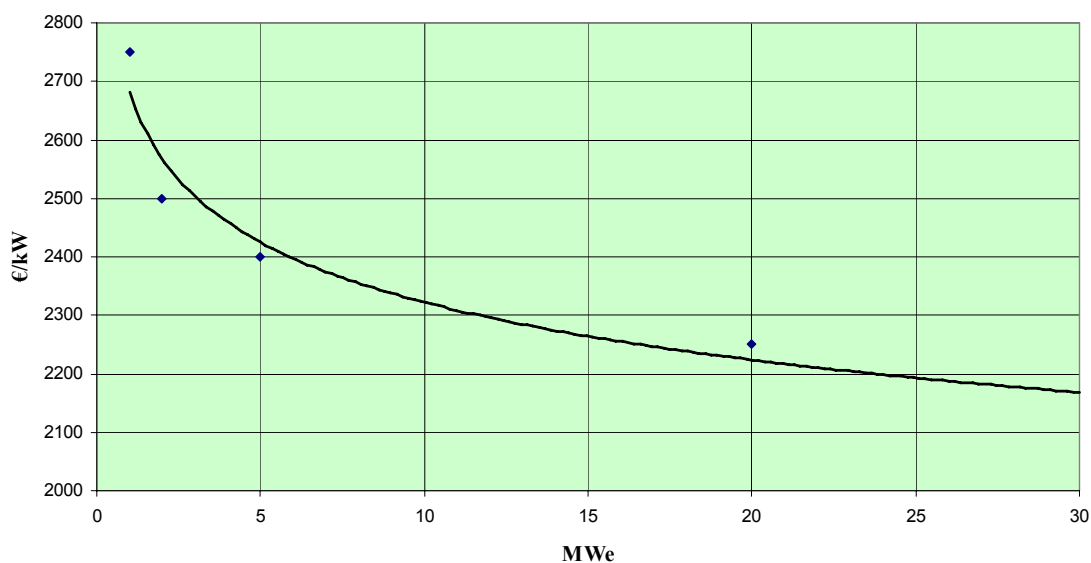
Vlada Republike Hrvatske je u ožujku 2007. godine donijela tarifni sustav za proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora energije i kogeneracije, kojim je definirala cijenu za isporučenu električnu energiju koja se proizvede u postrojenju koja koriste obnovljive izvore energije. Pravo na poticajnu cijenu prodaje električne energije stječe proizvođač koji koristi obnovljive izvore energije pod uvjetom da je ishodio rješenje o stjecanju statusa povlaštenog proizvođača električne energije i da je sklopio s operatorom tržišta ugovor o otkupu električne energije. Ovim tarifnim sustavom utvrđene su visine otkupnih cijena električne energije iz energetske postrojenja koja koriste obnovljive izvore energije, a za energetska postrojenja ložena na biomasu i koja imaju instaliranu električnu snagu veću od 1 MW otkupna cijena je 1,04 HRK/kWh [42].

2.6.2 Troškovi energetske postrojenja

Troškovi energetske postrojenja su sljedeći:

- Investicijski troškovi (najveći dio troškova)
- Troškovi goriva, održavanja, osoblja
- Troškovi amortizacije, kapitala, poreza i sl.

Investicijski troškovi predstavljaju najveće troškove postrojenja koji nastaju prilikom izgradnje postrojenja i ovise o veličini postrojenja. Investicijski trošak za izgradnju energetske postrojenja loženih na biomasu prikazan je na slici 2.4.



Slika 2.4. Investicijski troškovi energetske postrojenja loženih biomasom

Investicijski troškovi na slici 2.4 obuhvaćaju:

- Obuku osoblja za pogon i održavanje
- Priključivanje na mrežu
- Silos za gorivo i transportne sustave
- Parni kotao
- Parna turbina s generatorom
- Pročistač dimnih plinova (DeNOx)
- Sustavi za zrak i dimne plinove.
- Pomoćna oprema

Kao gorivo za energetska postrojenja predviđena je poljoprivredna biomasa (slama, kukuruzovina) i šumski otpad (sječka). Cijena ovog goriva na pragu elektrane računa se u poglavlju 2.5.

Troškovi održavanja izračunavaju se na temelju nabavne vrijednosti materijalne imovine (građevinski radovi i oprema) i iznose od 4 % do 6 % investicijskih troškova.

Troškovi osoblja predstavljaju njihove neto plaće i doprinosi. Za termoenergetska postrojenja ložena na biomasu potrebno je 10 do 15 radnika. Godišnji trošak za radnike

koji rade u energetskim postrojenjima kreću se između 10.000 € i 15.000 € po jednom radniku.

U strukturi ukupnih troškova posebno mjesto zauzima amortizacija kao glavni reprezent stalnih troškova. Ovaj trošak se može definirati kao sredstvo obračunavanja investicije kroz korisno vrijeme postrojenja i on ne utječe na prihodovnu stranu postrojenja nego na iznos poreza koji je potrebno platiti. U principu što je veća amortizacija za vrijeme nekog perioda manje će poreza morati biti plaćeno [21]. Za otpis dugotrajne imovine i građevinskih radova koristi se linearna metoda s primjenom prosječne godišnje amortizacijske stope. Prosječna godišnja amortizacijska stopa za pojedina stvari koje podliježu amortizaciji prikazana je u tablici 2.12.

Tablica 2.12. Prosječna godišnja amortizacijska stopa

Stvari koje se amortiziraju	Knjigovodstveni vijek trajanja (godina)	Prosječna godišnja amortizacijska stopa (%)
Građevine pogona	20	5
Oprema i uređaji	15	6,67
Nematerijalna ulaganja	5	20

Energetska postrojenja koja se planiraju graditi na odabranim lokacija financiraju se iz kredita tj. iz tuđih izvora sredstava. Ovi izvori financiranja za posljedicu imaju obvezu povrata posuđenih sredstava u određenom roku kao i plaćanje naknade za korištenje tih sredstava. Cijena korištenja sredstava iz pojedinih izvora obuhvaća troškove pribavljanja i troškove korištenja i to ne samo direktne nego i indirektno troškove [26]. Trošak kapitala tj. financijska konstrukcija procjenjuje se na temelju:

- godišnje kamatne stope
- roka otplate kredita
- roka početka otplate kredita
- očekivane rentabilnosti ulaganja

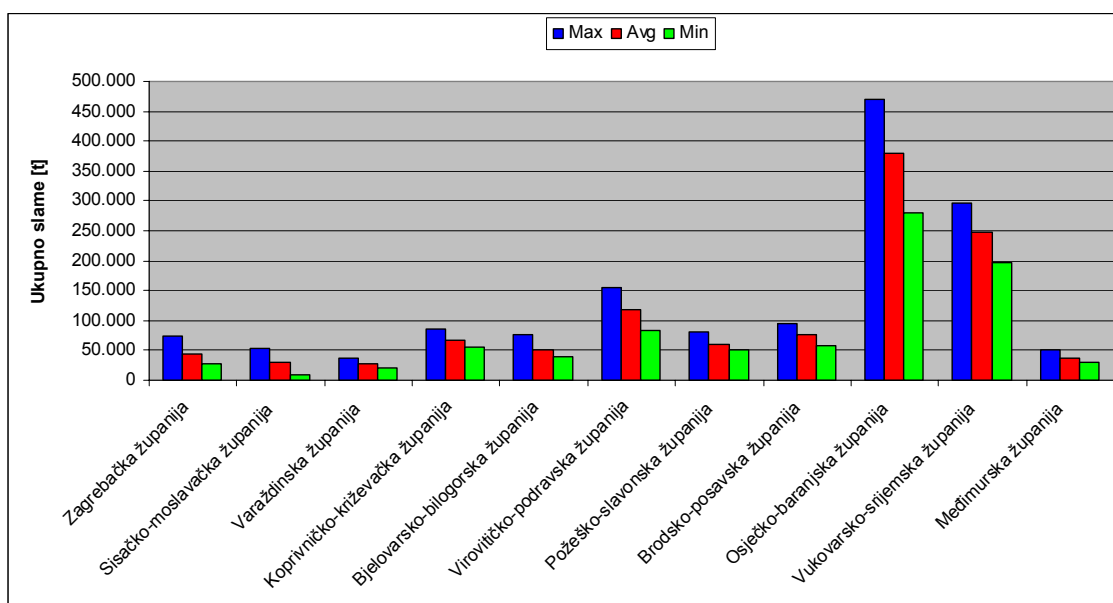
Porez na dobit u Republici Hrvatskoj obračunava se i uplaćuje po stopi od 20 % (od 01.01.2001) na utvrđenu osnovicu poreza.

3. REZULTATI

3.1 Tehnički potencijal poljoprivredne biomase i šumskih ostataka

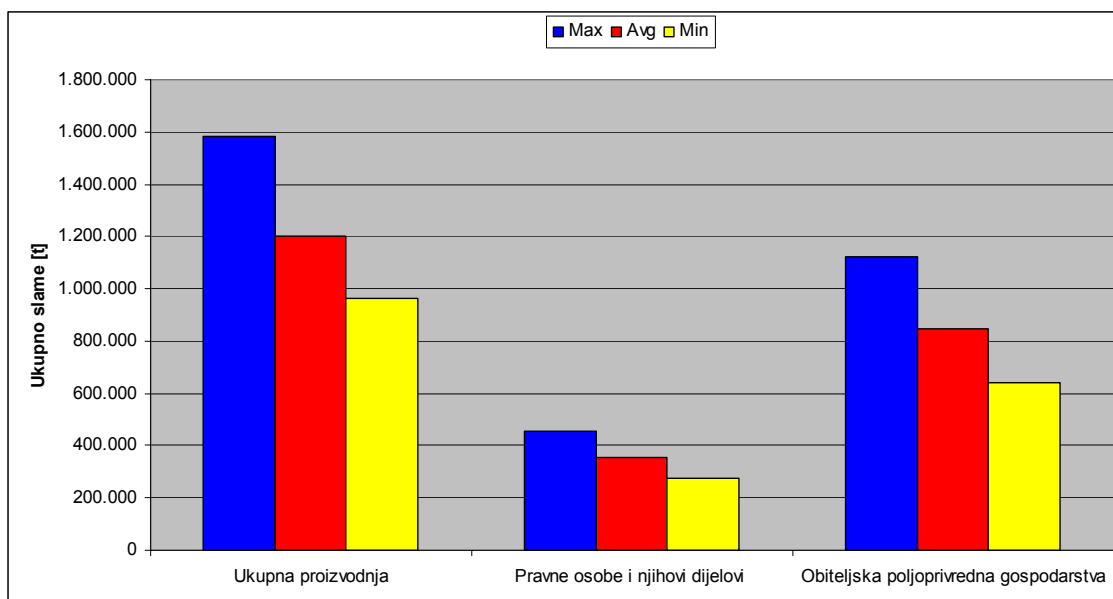
3.1.1 Tehnički potencijal slame

U ovisnosti koju vrstu pšenice imamo posijanu na poljima imat ćemo i različite vrijednosti žetvenog omjera. Na području Hrvatske najviše se sije ozima pšenica, a kao što je opisano u poglavlju 2.1 ovoga diplomskog rada žetveni omjer za ozimu pšenicu iznosi 1,6. Koristeći vrijednosti za proizvodnju pšenice u Hrvatskoj po županijama iz tablice 2.2 i za žetveni omjer 1,6, te uvrštavajući ove podatke za svaku županiju u jednadžbu (1) dobivamo rezultate za ukupnu količinu slame koja nastaje na Hrvatskim poljima što je prikazano na slici 3.1.



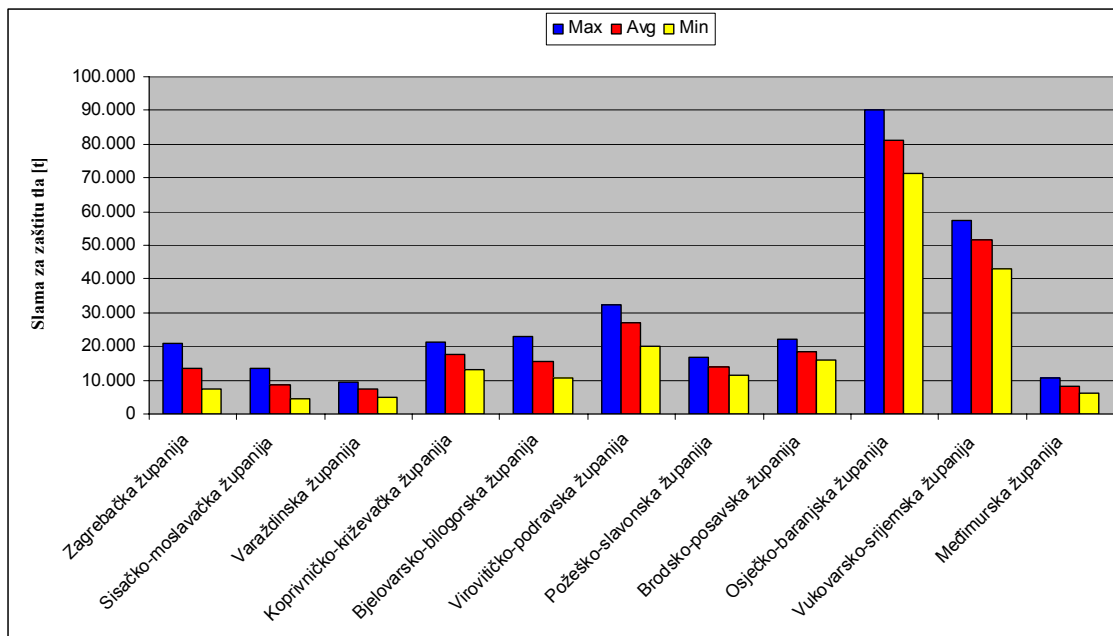
Slika 3.1. Proizvodnja slame na hrvatskim poljima, po županijama

Na slici 3.1 nije prikazana proizvodnja u svim županijama iz razloga što ove županije imaju veoma malu proizvodnju pšenice pa samim tim i slame, te se podaci za te županije mogu zanemariti. Ukupna proizvodnja slame u Republici Hrvatskoj, te ukupna proizvodnja na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima i na poljoprivrednim poljima poslovnih subjekata prikazana je na slici 3.2.

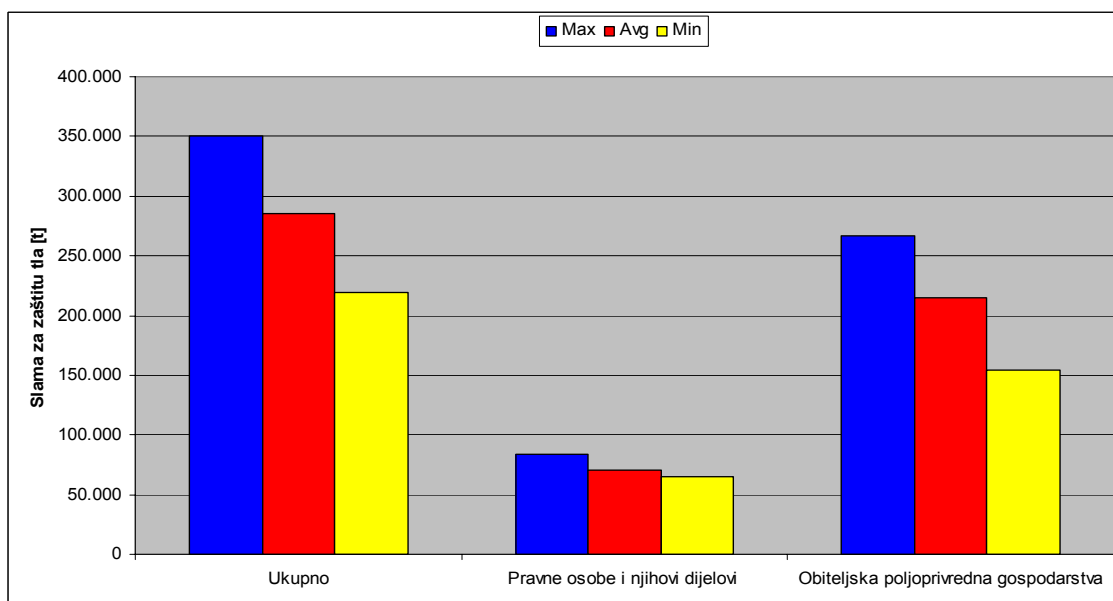


Slika 3.2. Proizvodnja slame na poljima obiteljskih gospodarstava, pravnih osoba i njihovi subjekata, te ukupna proizvodnja slame u Hrvatskoj

Slama koja nastaje na poljima nakon žetve ne prikuplja se sva već se određene količine ostavljaju za zaštitu tla od erozije. Količina koju je potrebno ostaviti za zaštitu tla ovisi o vrsti tla i nagibu zemljišta, a za izračunavanja količine slame koja je potrebna za zaštitu tla u ovom radu odabrana je količina od 1,5 t/ha koja je prema slici 2.1 dostatna za pokrivenost tla od 60%. Koristeći jednadžbu (2) za izračunavanje količine slame koju je potrebno ostaviti na polju za zaštitu tla, potrebnu količinu slame za zaštitu tla od 1,5 t/ha te za posijane površine s pšenicom podatke iz tabele 2.2 dobivamo količine slame potrebne za zaštitu tla koje su prikazane na slici 3.3. Na slici 3.4 prikazane su količine slame potrebne za zaštitu tla od erozije na poljoprivrednim zemljištima obiteljskih gospodarstava i pravnih osoba, te ukupna količina slame potrebna za zaštitu poljoprivrednih polja na kojima se sije pšenica u Republici Hrvatskoj.



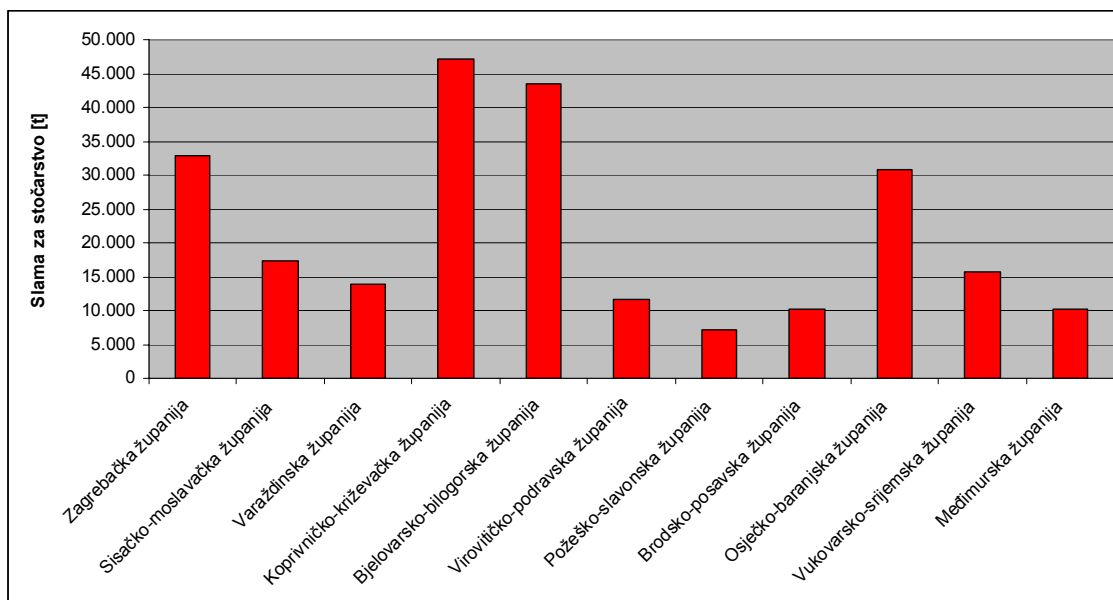
Slika 3.3. Količine slame potrebne za zaštitu tla od erozije u Hrvatskoj, po županijama



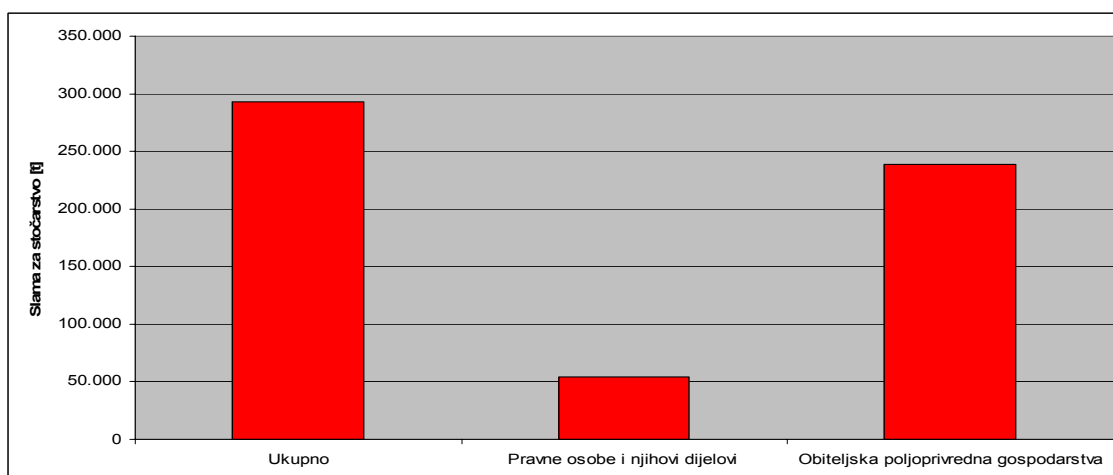
Slika 3.4. Količine slame potrebne za zaštitu tla na poljima obiteljskih gospodarstava, pravnih osoba i njihovi subjekata, te ukupna potrebna količina slame

Potrebne količine slame za stočarsku proizvodnju računaju se prema formuli (3) pri čemu se uzima da je za potrebe prostiranja i prehrane jednog goveda potrebno 0,6 t dok je broj goveda po županijama dat u tablici 2.5. Količina slame po županijama potrebna za stočarstvo prikazana je na slici 3.5, dok je na slici 3.6 prikazana količina slame

potrebna za stočarstvo na obiteljskim gospodarstvima i gospodarstvima poslovnih subjekata, te ukupna potrebna količina slame potrebna za stočarstvo u Hrvatskoj.

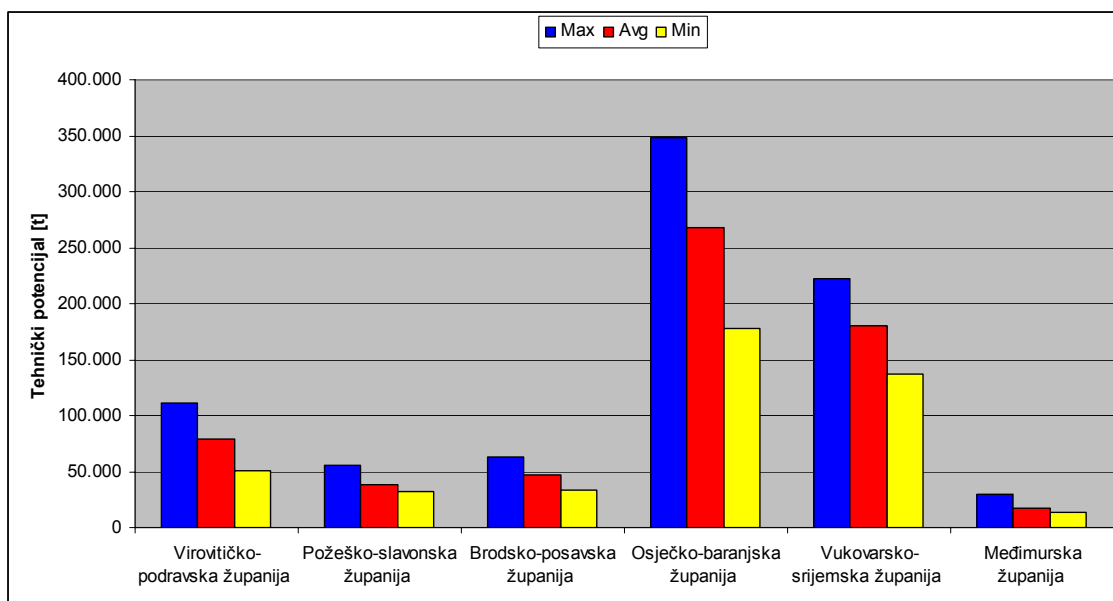


Slika 3.5. Količine slame potrebne za stočarsku proizvodnju po županijama

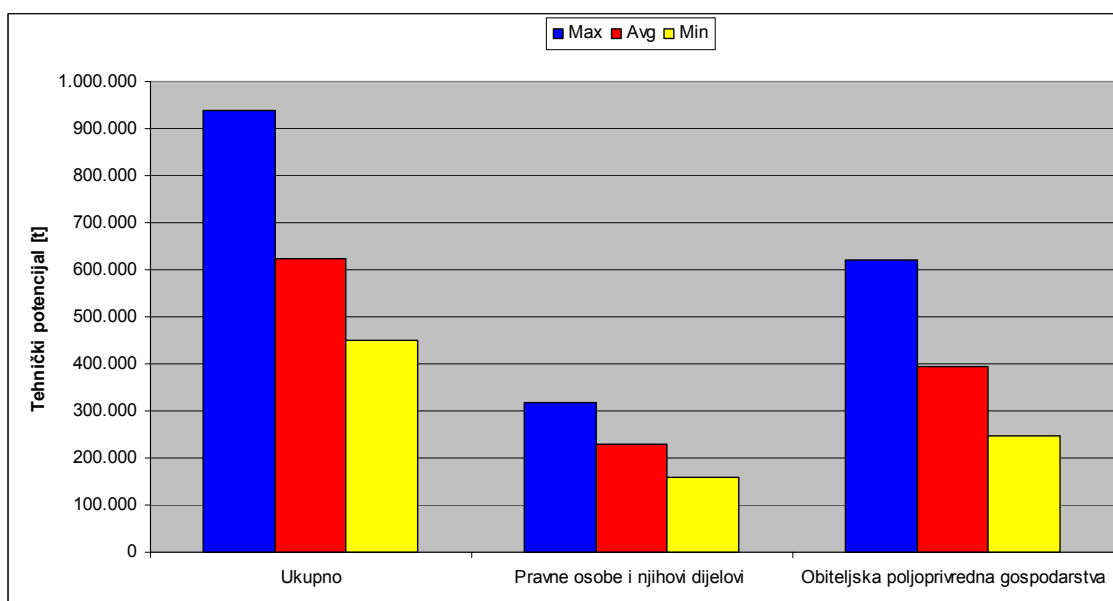


Slika 3.6. Količine slame potrebne za stočarsku proizvodnju na obiteljskim gospodarstvima, na gospodarstvima pravnih osoba, te ukupna potrebna količina slame

Tehnički potencijal slame na poljima u Hrvatskoj računa se prema jednadžbi (4), a tehnički potencijal slame u županijama prikazan je na slici 3.7. Na slici 3.8 prikazan je ukupni tehnički potencijal, te tehnički potencijal na poljima obiteljskih gospodarstava i pravnih osoba.



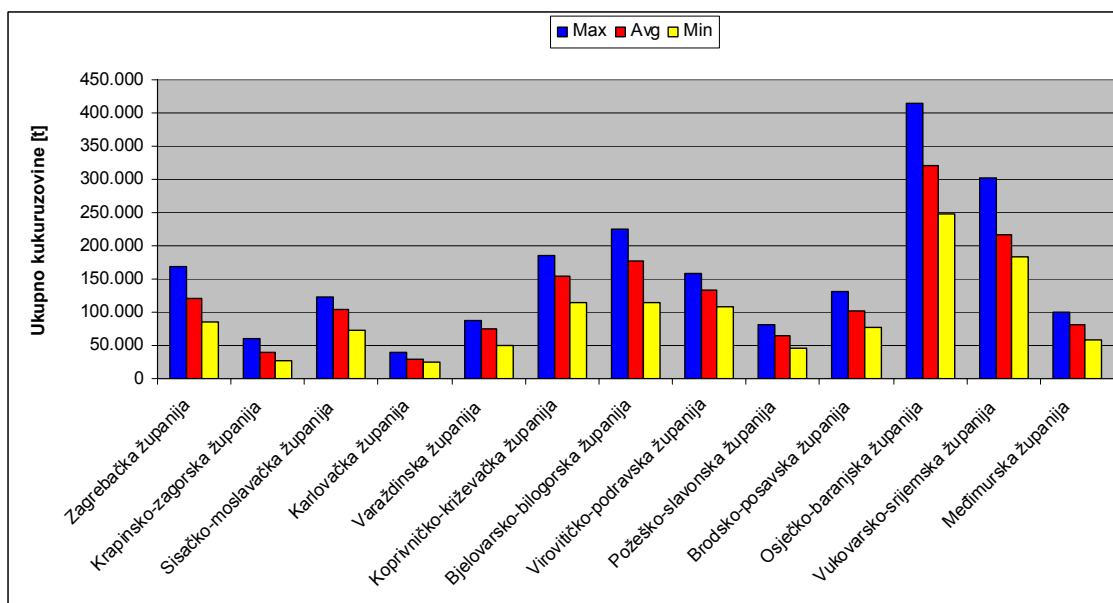
Slika 3.7. Tehnički potencijal slame u Hrvatskoj, po županijama



Slika 3.8. Ukupni tehnički potencijal, te tehnički potencijal slame na poljima obiteljskih gospodarstava i pravnih osoba

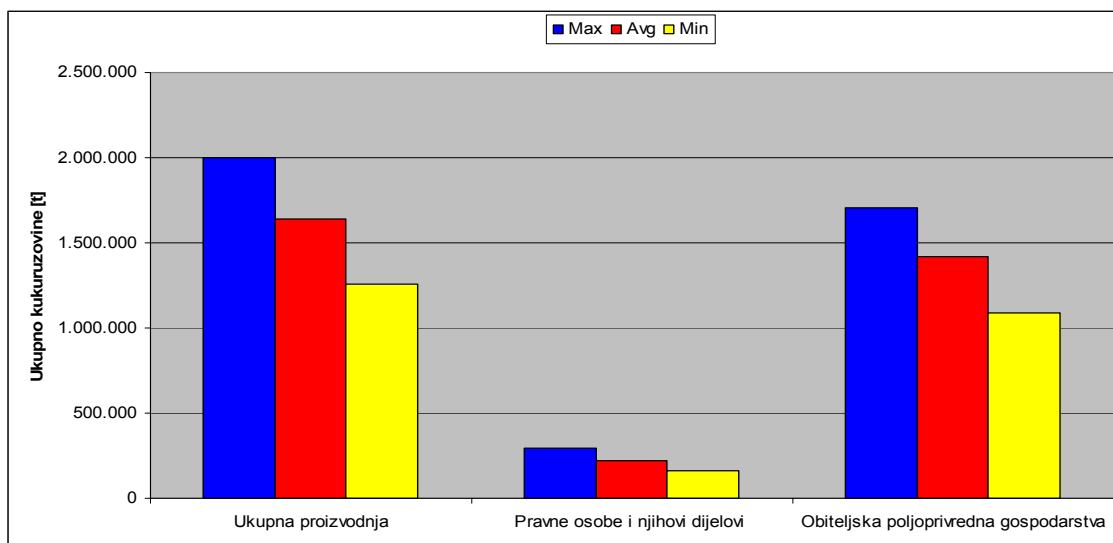
3.1.2 Tehnički potencijal kukuruzovine

Količina kukuruzovine koja nastaje na poljoprivrednim poljima nakon žetve također nije moguće pronaći u literaturi već se mora izračunati preko žetvenog omjera. Žetveni omjer za izračun količine kukuruzovine koja nastaje na poljima nakon žetve u ovom radu pretpostavljen je da iznosi 0,8. Količina kukuruza koja se dobije na poljima u Republici Hrvatskoj, po županijama prikazana je u tablici 2.7 i ovi podaci su korišteni za izračun količine kukuruzovine. Količina kukuruzovine koja nastaje nakon žetve na poljima računa se prema jednadžbi (5). Rezultati koji su dobiveni korištenjem jednadžbe (5), žetvenog omjera od 0,8, te podaci o količini kukuruza iz tablice 2.7 prikazani su na slici 3.9. Na slici 3.9 nisu prikazani rezultati za sve županije iz razloga što te županije imaju malu proizvodnju kukuruza pa samim tim i kukuruzovine, te se ovi rezultati u daljnjem dijelu rada mogu zanemariti.



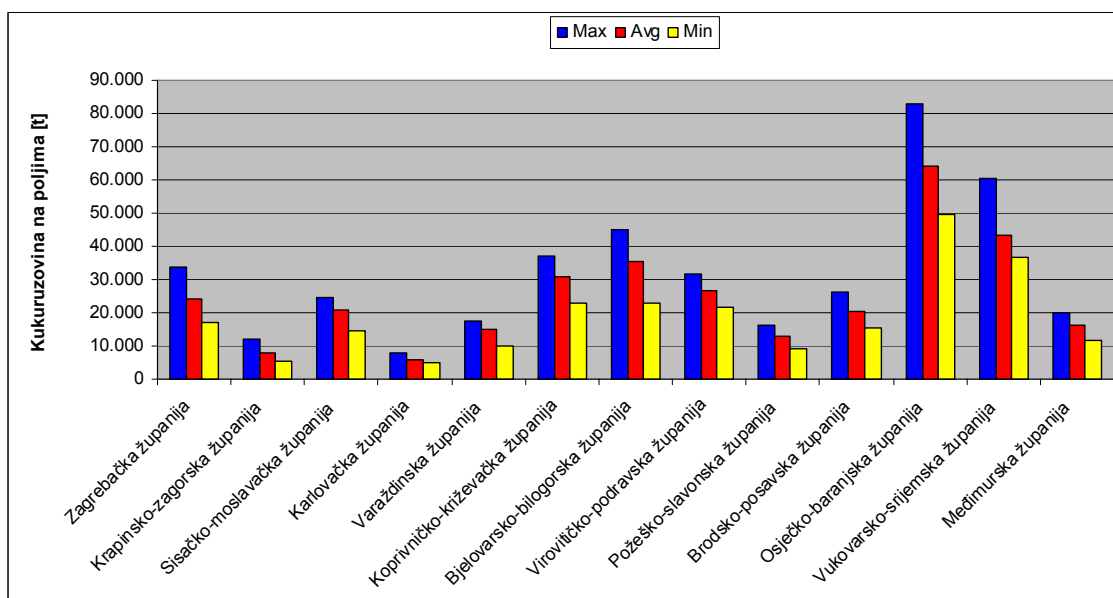
Slika 3.9. Ukupna proizvodnja kukuruzovine u Hrvatskoj, po županijama

Ukupna proizvodnja kukuruzovine na hrvatskim poljima prikazana je na slici 3.10 kao i proizvodnja kukuruzovine na poljima obiteljskih gospodarstava i pravnih subjekata. Iz slike 3.10 vidljivo je da se najveće količine kukuruzovine proizvode na poljima obiteljskih gospodarstava dok su količine kukuruzovine na poljima pravnih subjekata veoma male.



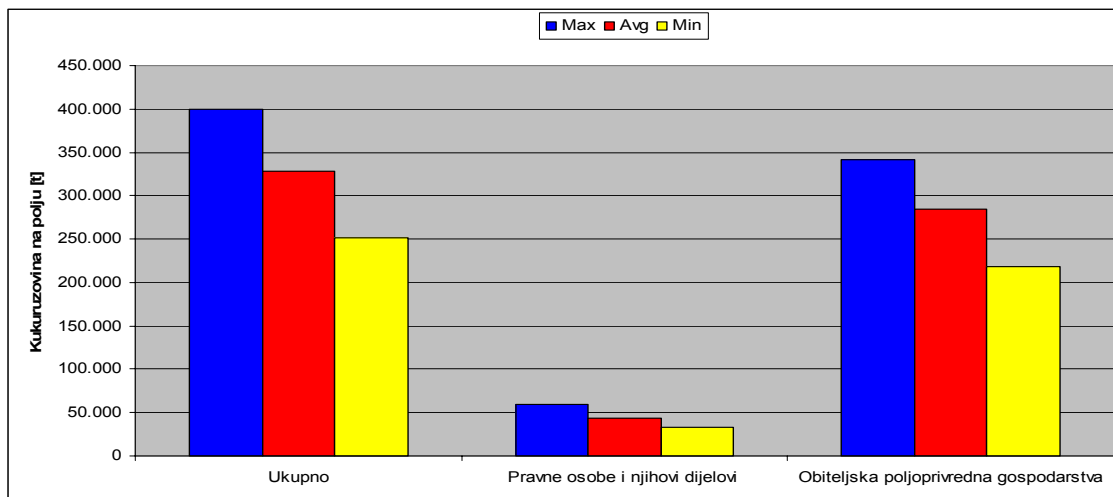
Slika 3.10. Ukupna proizvodnja kukuruzovine u Hrvatskoj, te na poljima pravnih osoba i obiteljskih gospodarstava

Kukuruzovinu koja nastane na poljima nije moguće svu prikupiti zbog gubitaka koji nastaju prilikom upotrebe mehanizacije za prikupljanje. U ovom radu uzeto je da gubitak zbog upotrebe mehanizacije iznosi 20 % od ukupne količine kukuruzovine koja nastaje na poljima. Količina kukuruzovine koja ostaje na poljima zbog gubitaka koji nastaju prilikom prikupljanja upotrebom mehanizacije računa se prema jednadžbi (6), a dobiveni rezultati prikazani su na slici 3.11.



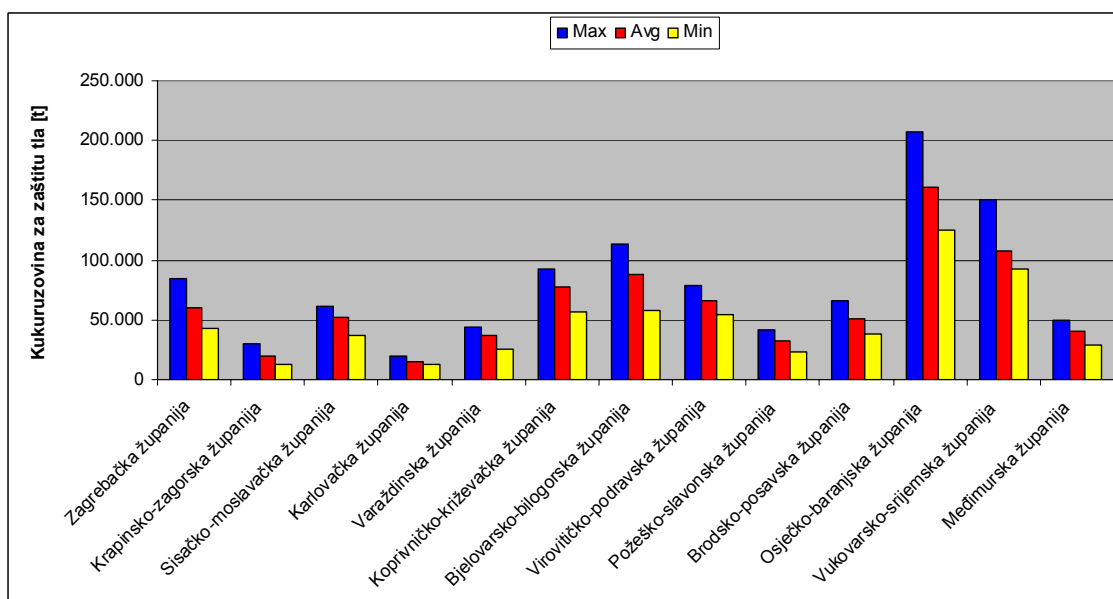
Slika 3.11. Količina kukuruzovine koja ostaje na poljima zbog gubitaka prilikom upotrebe mehanizacije

Ukupna količina kukuruzovine koja ostaje na poljima uslijed gubitaka prilikom upotrebe mehanizacije, te količina kukuruzovine koja ostaje na poljima obiteljskih gospodarstava i pravnih osoba prikazana je na slici 3.12.



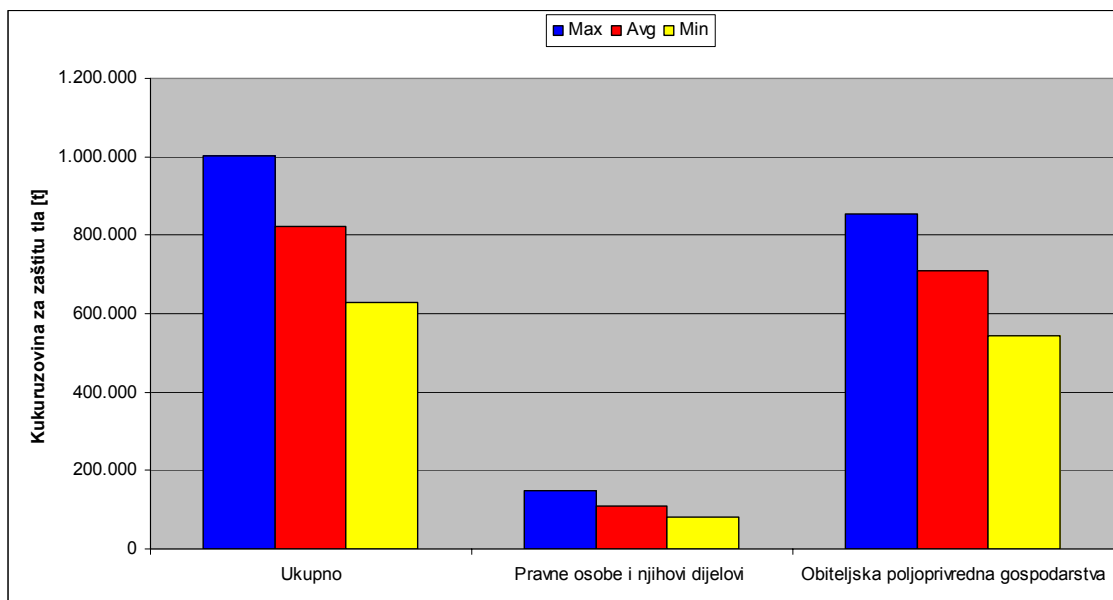
Slika 3.12. Ukupna kukuruzovina na poljima koja ostaje nakon prikupljanja, te na poljima obiteljskih gospodarstava i pravnih osoba

Pored kukuruzovine koja ostaje na poljima zbog gubitaka prilikom upotrebe mehanizacije, dodatne količine se ostavljaju na poljima zbog zaštite zemljišta od erozije. Količina koja se ostavlja na polju u ovom radu se pretpostavlja da iznosi 50 % od ukupne količine kukuruzovine koja nastaje na poljima. Koristeći jednadžbu (7) za izračunavanje količine kukuruzovine potrebne za zaštitu tla od erozije dobivamo rezultate koji su prikazani na slici 3.13.



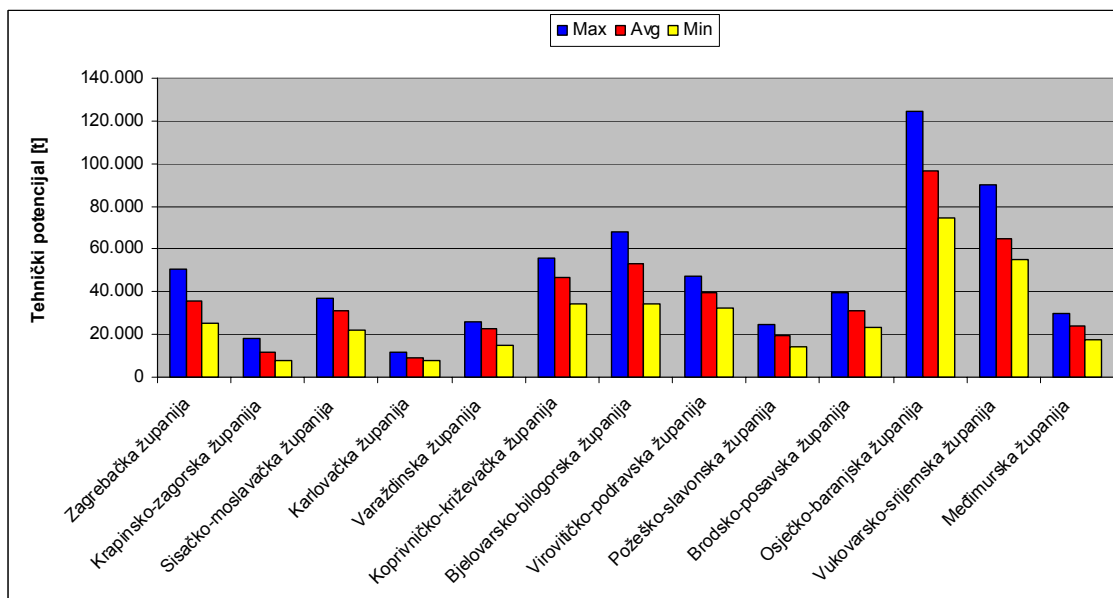
Slika 3.13. Kukuruzovina potrebna za zaštitu tla od erozije po županijama

Na slici 3.14 prikazane su ukupne količine kukuruzovine koje je potrebno ostaviti na poljima za zaštitu tla od erozije, te potrebne količine kukuruzovine za zaštitu zemljišta na poljima obiteljskih gospodarstava i pravnih osoba.



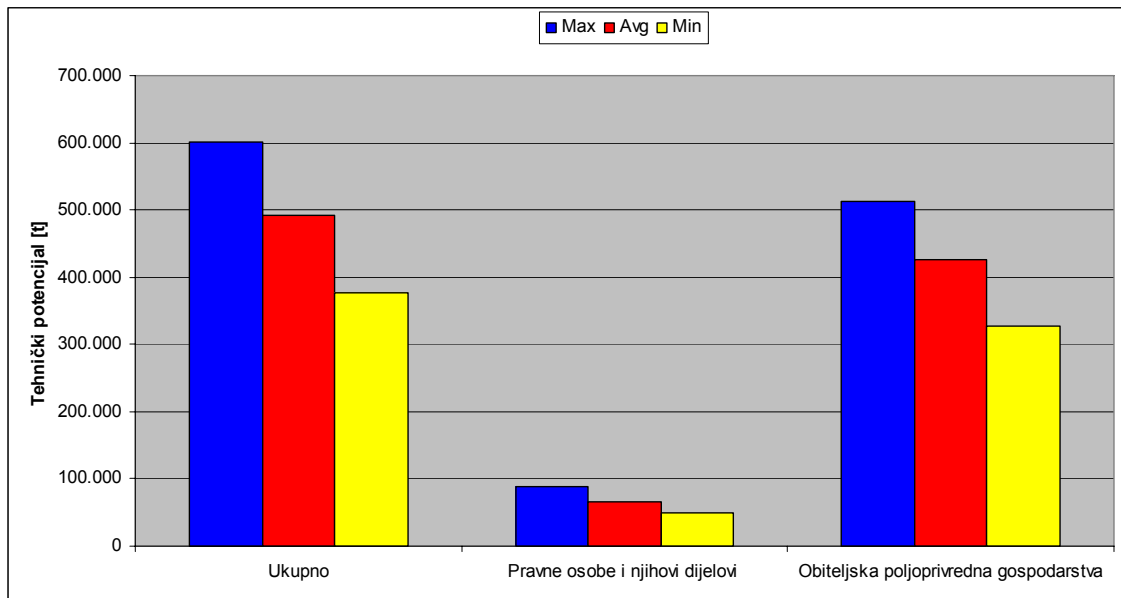
Slika 3.14. Ukupne količine kukuruzovine potrebne za zaštitu tla, te potrebne količine kukuruzovine za zaštitu polja na obiteljskim gospodarstvima i pravnih osoba

Tehnički potencijal kukuruzovine računa se prema jednadžbi (8). Dobiveni rezultati za tehnički potencijal kukuruzovine u Hrvatskoj, po županijama prikazani su na slici 3.15.



Slika 3.15. Tehnički potencijal kukuruzovine u Hrvatskoj, po županijama

Na slici 3.16 prikazan je ukupni tehnički potencijal kukuruzovine u Hrvatskoj, te tehnički potencijal kukuruzovine na obiteljskim gospodarstvima i gospodarstvima poslovnih subjekata.

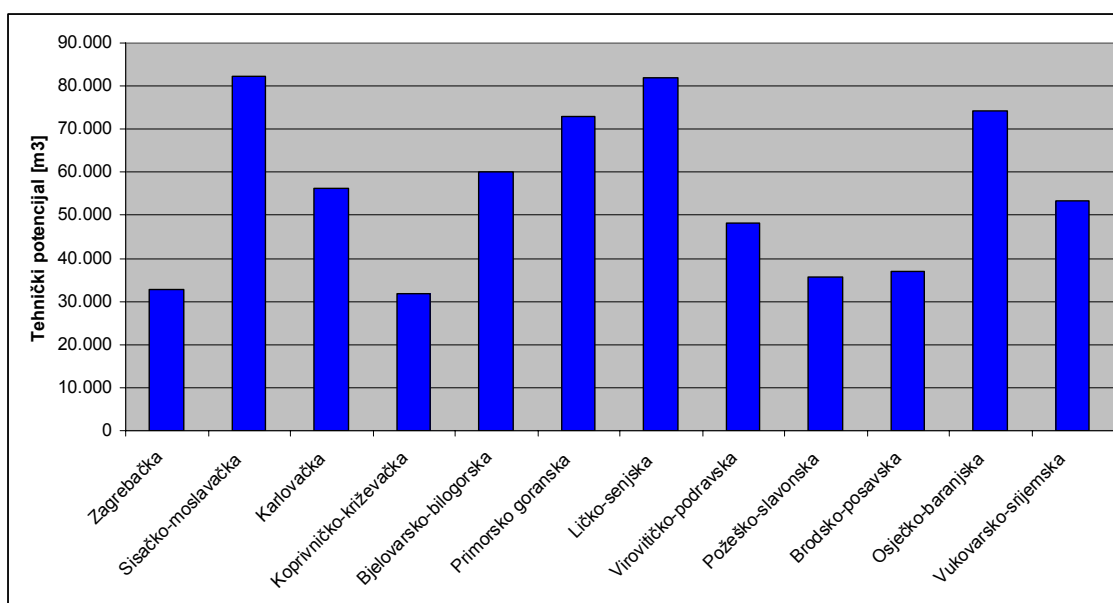


Slika 3.16. Ukupni tehnički potencijal kukuruzovine u Hrvatskoj, te tehnički potencijal na obiteljskim i pravnih osoba gospodarstvima

Iz slike 3.16 je vidljivo da najveće tehnički potencija kukuruzovine imaju obiteljska gospodarstva dok je potencija kukuruzovine na gospodarstvima pravnih osoba zanemariv.

3.1.3 Tehnički potencijal šumskih ostataka (panjevi, sitna granjevina)

Šumski ostatak predstavljaju panjevi i sitna granjevina koji nastaju prilikom sječe drveta. U ovom diplomskom radu koristi se podatak da od ukupne mase posječenog drveta 12 % mase predstavlja korisni šumski ostatak koji se može koristiti u energetske svrhe. Koristeći podatke iz tablice 2.8 za prosječni godišnji etat u Hrvatskoj po županijama te jednadžbu (9) dobivamo tehnički potencijal po županijama za šumske ostatke koji je prikazan na slici 3.17.



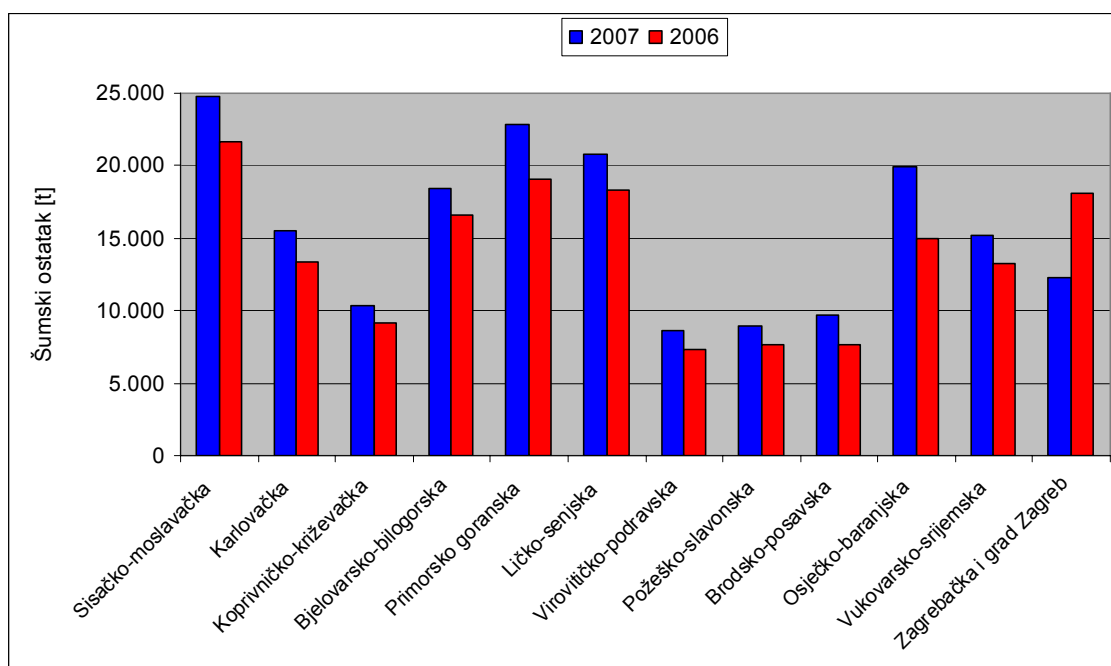
Slika 3.17. Tehnički potencijal šumskih ostataka po županijama

Na slici 3.17 nije prikazan potencijal u svim županijama iz razloga što se u tim županijama sijeku male količine drveta, pa samim tim nemamo ni velike količine šumskog ostatka, te se u daljnjem razmatranju ove županije mogu zanemariti.

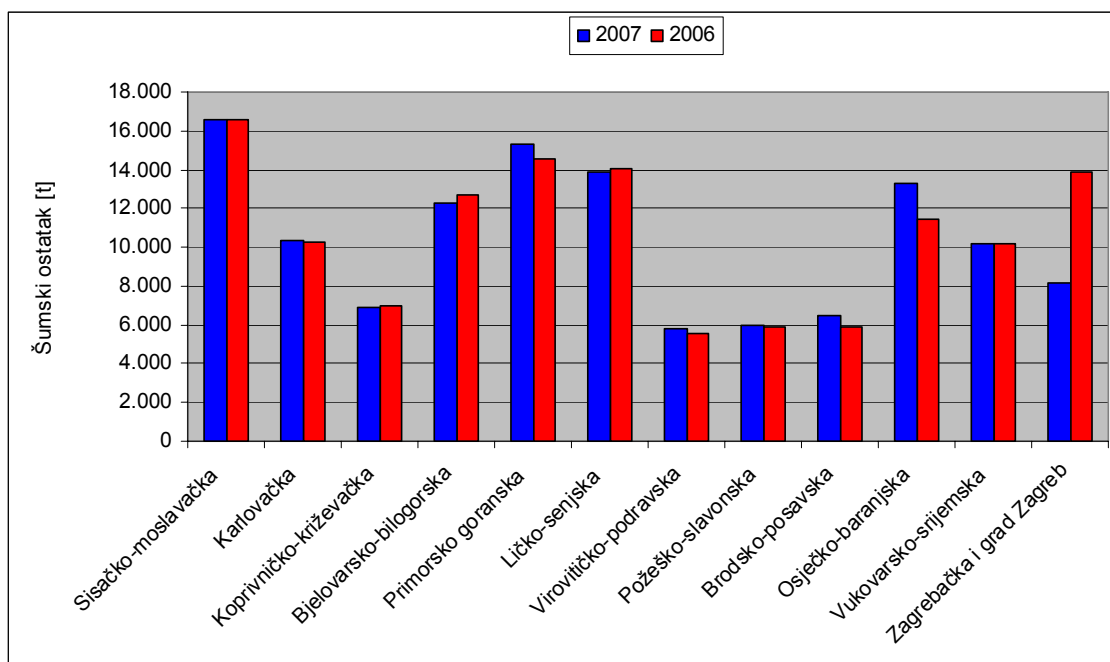
3.2 Mjesečni profil ponude biomase

Poljoprivredna biomasa kako je već opisano u poglavlju 2.2 ima sezonsku dinamiku nastajanja, tj. nastaje nakon žetve. Kada se završi žetva vrši se prikupljanje i transport poljoprivredne biomase na glavna skladišta odakle se onda biomase po potrebi prevozi do energetskih postrojenja.

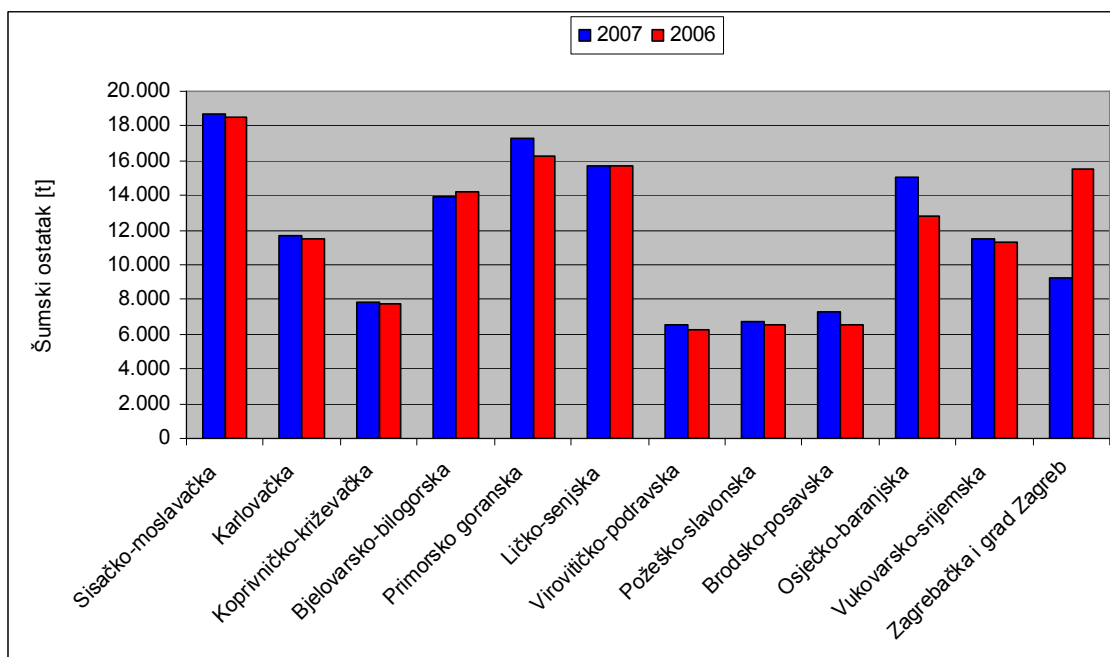
Šumska biomasa tijekom cijele godine nastaje iz razloga što se tijekom cijele godine vrši sječa šuma. Šumski ostaci nastaju najviše u prvom i četvrtom tromjesečju kada i imamo najveću sječu šuma. Od ukupne posječene mase drveta u prvom tromjesečju sječe se 27% u drugom 22%, trećem 25%, a u četvrtom tromjesečju 26%. Na slici 3.18 do 3.21 prikazana je količina šumskih ostataka po tromjesečjima za 2007. i 2008. godinu u Hrvatskoj, po županijama.



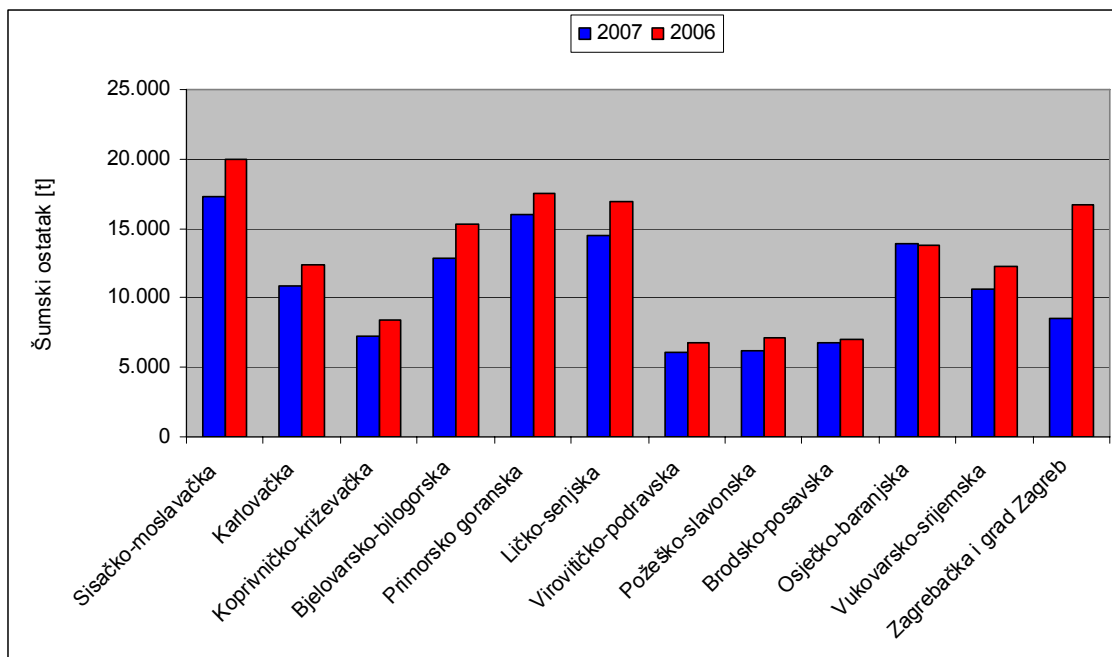
Slika 3.18. Količina šumskih ostataka u prvom tromjesečju po županijama



Slika 3.19. Količina šumskih ostataka u drugom tromjesečju po županijama

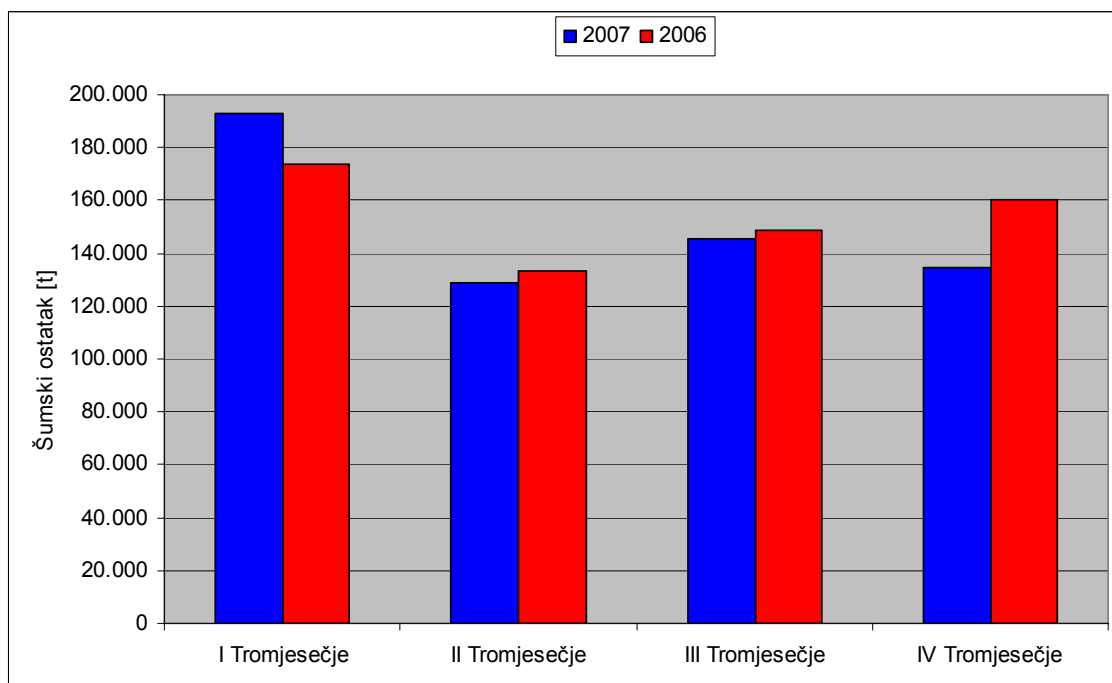


Slika 3.20. Količina šumskih ostataka u trećem tromjesečju po županijama



Slika 3.21. Količina šumskih ostataka u četvrtom tromjesečju po županijama

Dinamika nastajanja šumskih ostataka po tromjesečjima u državnim šumama kojima gospodare HŠ d.o.o. prikazan je na slici 3.22 i odnosi se na 2006. i 2007. godinu.

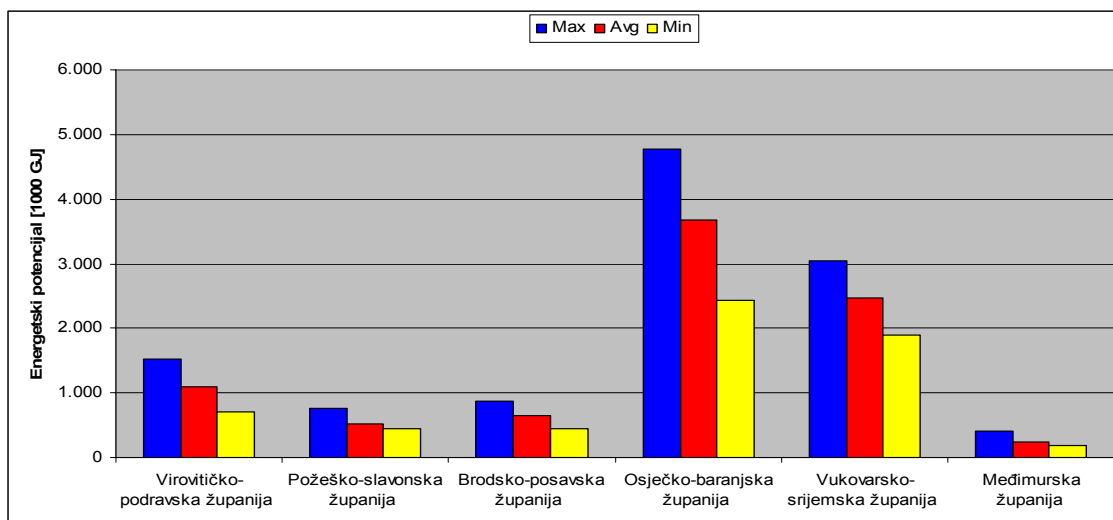


Slika 3.22. Dinamika nastajanja šumskih ostataka u Hrvatskoj po tromjesečjima

3.3 Energetski potencijal poljoprivredne biomase i šumskih ostataka

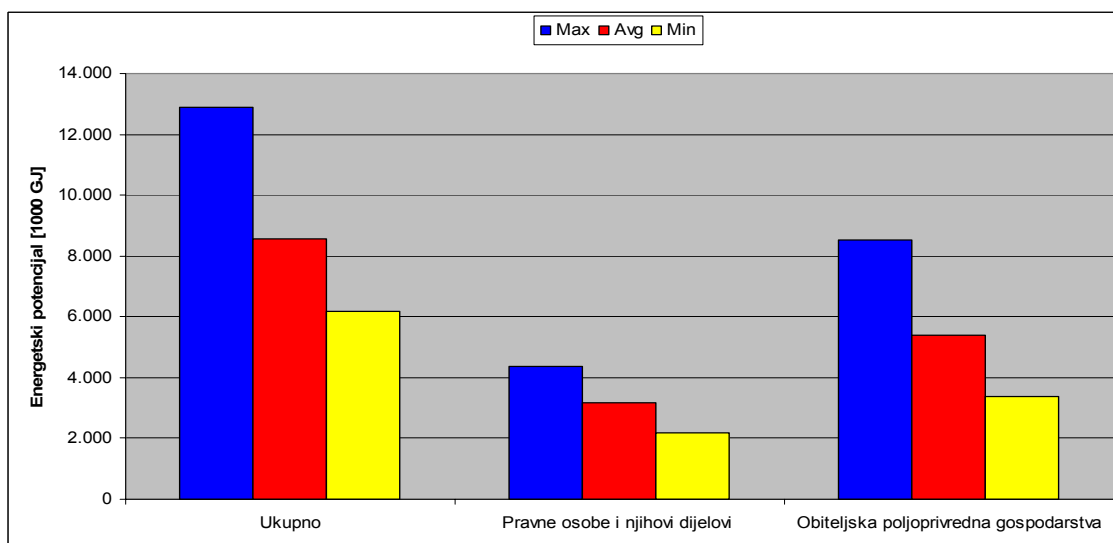
3.3.1 Energetski potencijal slame

Energetski potencijal slame računa se prema formuli (10). Za izračunavanje energetskog potencijala za slamu vlažnosti 20 % korištena je donja ogrjevna vrijednost od 13,74 GJ/t [26]. Energetski potencijal slame po županijama prikazan je na slici 3.23. Na slici nisu prikazane sve županije pošto je u njima energetski potencijal slame mali, pa se ove županije mogu zanemariti.



Slika 3.23. Energetski potencijal slame u Hrvatskoj, po županijama

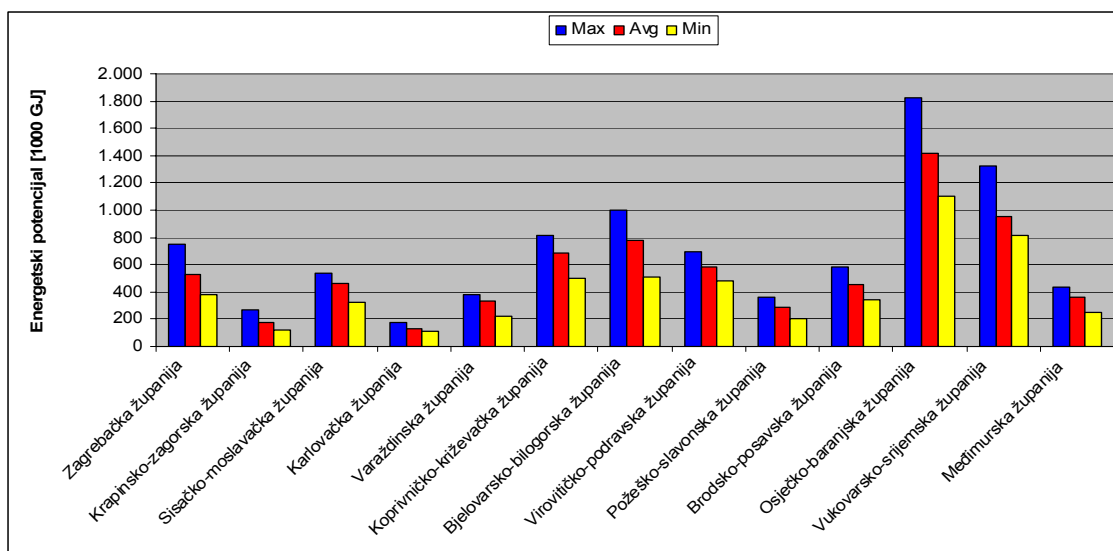
Ukupni energetski potencijal slame kao i potencijali na obiteljskim i pravnih osoba gospodarstvima prikazan je na slici 3.24.



Slika 3.24. Ukupni energetski potencijal slame, te potencijal slame na poljima obiteljskih gospodarstava i pravnih osoba

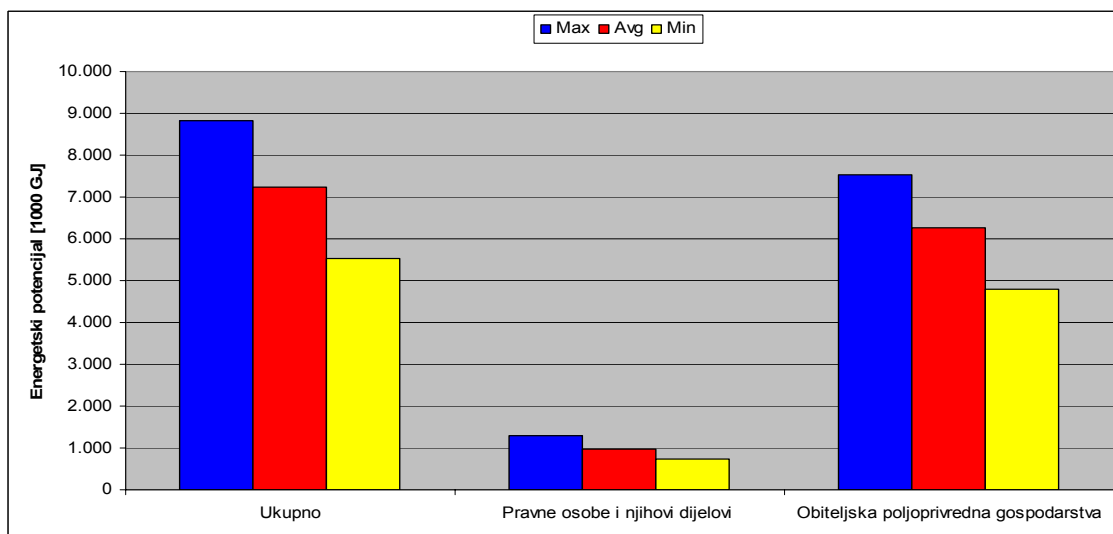
3.3.2 Energetski potencijal kukuruzovine

Energetski potencijal kukuruzovine računa se prema formuli (10). Za izračunavanje energetskog potencijala kukuruzovine vlažnosti 20 % korištena je donja ogrjevna vrijednost od 14,7 GJ/t [26]. Energetski potencijal kukuruzovine po županijama prikazan je na slici 3.25. Na slici nisu prikazane sve županije pošto je u njima energetski potencijal kukuruzovine mali, pa se ove županije mogu zanemariti.



Slika 3.25. Energetski potencijal kukuruzovine u Hrvatskoj, po županijama

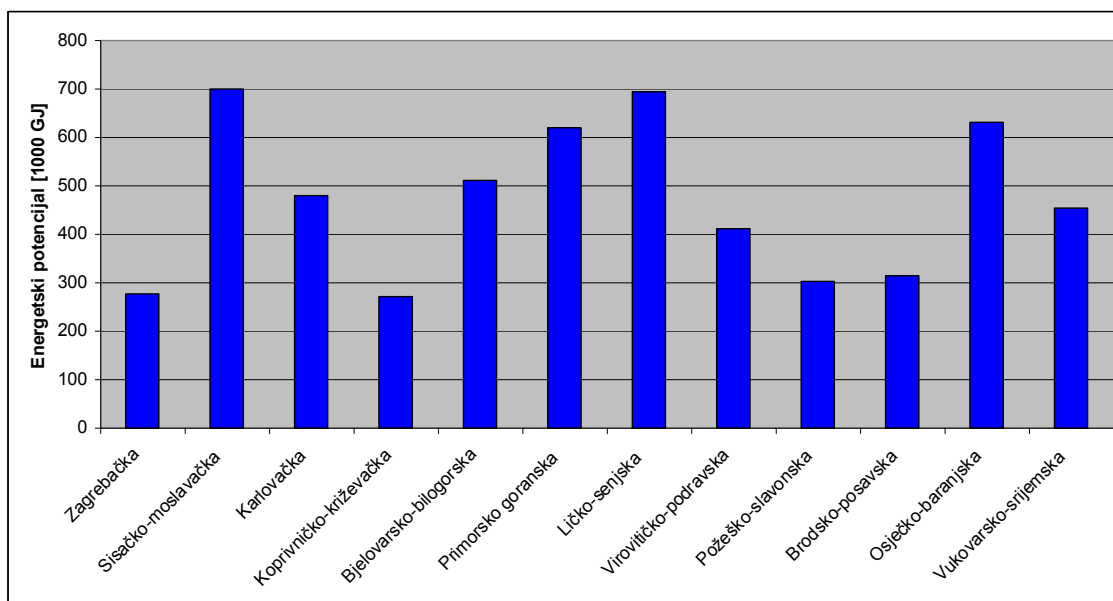
Ukupni energetski potencijal kukuruzovine kao i potencijali na obiteljskim i pravnih osoba gospodarstvima prikazan je na slici 3.26.



Slika 3.26. Ukupni energetski potencijal kukuruzovine, te potencijal kukuruzovine na poljima obiteljskih gospodarstava i pravnih osoba

3.3.3 Energetski potencijal šumskih ostataka (panjevi, sitna granjevina)

Energetski potencijal šumskih ostataka računa se prema formuli (10). Za izračunavanje energetskog potencijala šumskih ostataka vlažnosti oko 50 % korištena je donja ogrjevna vrijednost od 8,5 GJ/t [26]. Prilikom računanja energetskog potencijala za šumsku biomasu potrebno je preračunavanje bilo tehničkog potencijala u tone bilo donje ogrjevnosti u GJ/m³. Preračunavanje se vrši pomoću gustoće drveta, a za različite vrste drveta date su gustoće u tablici 2.9. U ovom radu pretpostavljena je srednja gustoća drveta od 1 t/m³. Energetski potencijal šumskih ostataka po županijama prikazan je na slici 3.27. Na slici nisu prikazane sve županije pošto je u njima energetski potencijal šumskih ostataka mali, pa se ove županije mogu zanemariti. Najveći potencijal imaju Sisačko-moslavačka, Primorsko-goranska, Ličko-senjska i Osječko-baranjska županija.



Slika 3.27. Energetski potencijal šumskih ostataka u županijama

3.4 Makro-lokacije za izradu energetske postrojenja loženih na biomasu

Prilikom odabira lokacija za izgradnju energetske postrojenja loženih na biomasu potrebno je obratiti pažnju na sljedeće elemente:

- Prostor za izgradnju postrojenja na odabranoj lokaciji
- Udaljenost šuma od lokacije
- Udaljenost poljoprivrednih polja od lokacije
- Kvaliteta električne mreže u blizini lokacije
- Postojanje rijeka i jezera za hlađenje energetske postrojenja
- Prometna povezanost lokacije
- Da li na odabranoj lokaciji već postoji energetska postrojenja

Pored navedenih pokazatelja još je bitan jedan faktor, a to je naklonost lokalne samouprave prema izgradnji energetske postrojenja. Ako ne postoji volja lokalne samouprave prema izgradnji energetske postrojenja to bitno usporava provedbu projekta, pa samim tim i troškovi rastu. U ovom radu odabrano je osam makro-lokacija za izgradnju energetske postrojenja loženih na šumske ostatke, te dvije makro-lokacije za postrojenja ložena na poljoprivrednu biomasu i to jedna lokacija za kukuruzovinu, a druga lokacija za energetska postrojenja ložena na slamu. Makro-lokacije za izgradnju postrojenja loženih na šumske ostatke su sljedeće:

- Udbina
- Karlovac
- Glina
- Sisak
- Velika Gorica
- Zagreb
- Slavonski Brod
- Osijek

Makro-lokacije za energetska postrojenja ložena na poljoprivrednu biomasu su sljedeća:

- Vukovar → slama
- Đakovo → kukuruzovina

3.5 Analiza fluktuacije cijene biomase

3.5.1 Cijena poljoprivredne biomase na pragu elektrane

Iznos od 35 €/t korišten je za cijenu poljoprivredne biomase na poljima. U ovaj iznos cijene uračunat je trošak prikupljanja, transporta do glavnih skladišta i skladištenja na glavnim skladištima koja su otvorenog tipa. Da bi se izračunala cijena biomase na pragu elektrane korištena je jednadžba (11). Cijena poljoprivredne biomase izračunata je za tri različita slučaja troška transporta. Trošak transporta kreće se od 0,1 €/t/km do 0,3 €/t/km.

Cijena kukuruzovine na lokaciji Đakovo za energetske postrojenje veličine 30 MWe dobivena korištenjem jednadžbe (11) i za tri slučaja cijene transporta prikazana je u tablici 3.1. Kukuruzovina se za rad energetske postrojenja veličine 30 MWe dovozi iz sljedećih županija:

- Vukovarsko-srijemska
- Osječko-baranjska
- Brodsko-posavska
- Požeško-slavonska
- Bjelovarsko-bilogorska
- Koprivničko-križevačka
- Virovitičko-podravska

Tablica 3.1. Cijena kukuruzovine na pragu elektrane, za tri slučaja cijene transporta

Lokacija	30 MWe		
	Trošak transporta 0,1 €/t/km	Trošak transporta 0,2 €/t/km	Trošak transporta 0,3 €/t/km
	Cijena biomase, €/t	Cijena biomase, €/t	Cijena biomase, €/t
Đakovo	43,7	52,5	61,2

Cijena slame na lokaciji Vukovar za energetske postrojenje veličine 30 MWe dobivena korištenjem jednadžbe (11) i za tri slučaja cijene transporta prikazana je u tablici 3.2. Slama se za rad energetske postrojenja veličine 30 MWe dovozi iz sljedećih županija:

- Vukovarsko-srijemska
- Osječko- baranjska

Tablica 3.2. Cijena slame na pragu elektrane, za tri slučaja cijene transporta

Lokacija	30 MWe		
	Trošak transporta 0,1 €/t/km	Trošak transporta 0,2 €/t/km	Trošak transporta 0,3 €/t/km
	Cijena biomase, €/t	Cijena biomase, €/t	Cijena biomase, €/t
Vukovar	40,2	45,4	50,6

Trenutna cijena transporta u Hrvatskoj iznosi oko 0,1 €/t/km. Cijena je dobivena anketnim ispitivanjem prijevozničkih tvrtki.

3.5.2 Cijena šumskih ostataka na pragu elektrane

Cijena šumske biomase prerađene u sječku na šumskom putu dana je u tablici 2.11, a za potrebe izračuna cijene biomase na pragu elektrane korišten je iznos od 35 €/t. U ovaj iznos cijene uračunat je trošak privlačenja, iveranja i utovara sječke u kamionsku prikolicu. Da bi se izračunala cijena sječke na pragu elektrane korištena je jednadžba (11). Cijena sječke izračunata je za tri različita slučaja troška transporta. Trošak transporta kreće se od 0,1 €/t/km do 0,3 €/t/km.

Cijena sječke na odabranim lokacijama za energetska postrojenja veličine 30 MWe dobivena korištenjem jednadžbe (11) i za tri slučaja cijene transporta prikazana je u tablici 3.3.

Tablica 3.3. Cijena sječke na pragu elektrane za odabrane lokacije i tri slučaja cijene transporta

Lokacija	30 MWe		
	Trošak transporta 0,1 €/t/km	Trošak transporta 0,2 €/t/km	Trošak transporta 0,3 €/t/km
	Cijena biomase, €/t	Cijena biomase, €/t	Cijena biomase, €/t
Udbina	48,0	61,0	74,0
Karlovac	44,1	53,3	62,4
Glina	44,3	53,7	63,0
Sisak	43,6	52,3	60,9
Velika gorica	43,5	52,0	60,5
Zagreb	43,5	52,0	60,6
Slavonski Brod	44,5	54,0	63,5
Osijek	45,7	56,4	67,1

Najnižu cijenu sječke imaju lokacije Zagreb i Velika Gorica dok je najveća cijena sječke na lokaciji Udbina.

3.6 Ekonomska analiza makro-lokacija

3.6.1 Lokacija Đakovo (kukuruzovina)

3.6.1.1 Novčani izdaci

TROŠKOVI IZGRADNJE:

Ukupna cijena izgradnje energetske postrojenja loženog na biomasu dobije se kada specifični trošak investicije pomnožimo sa snagom energetske postrojenja. Specifični trošak investicije prikazan je na slici 2.4 i on ovisi o veličini energetske postrojenja. Za potrebe ovoga rada odabran je specifični investicijski trošak u iznosu od 2700 €/kW. Od ukupne investicije 10 % predstavljaju građevinski radovi dok ostali dio čine nabava opreme i [26]. Trošak izgradnje energetske postrojenja loženog na biomasu prikazan je u tablici 3.4.

Tablica 3.4. Trošak izgradnje energetske postrojenja

Investicije - način i uvjeti financiranja		
Specifični trošak investicije	€/kW	2200
Instalirana snaga na generatoru	MW	30
Pozajmljeni kapital	(%)	100
Vrijeme otplate pozajmljenog kapitala	godina	12
Kamatna stopa na pozajmljeni kapital	(%)	9
Grace period	godina	1
Broj otplatnih rata	godina	12
Stupanj djelovanja postrojenja		0,9
Trošak izgradnje postrojenja		
Ukupni trošak investicije	tisuća €	81.000
Građevinski radovi	tisuća €	8.100
Oprema i uređaji	tisuća €	72.900
Nematerijalni troškovi	Tisuća €	300

TEKUĆI TROŠKOVI:

U tekuće troškove ubrajaju se troškovi goriva i održavanja s tim da su u ukupne troškove održavanja uračunati i troškovi osiguranja. Trošak održavanja izračunat je kao postotak od ukupne investicije. Cijena goriva je izračunata u poglavlju 3.5.1 za tri slučaja troška transporta. Za potrebe ovoga diplomskog rada odabrana je cijena goriva za trošak transporta od 0,1 €/t/km koja iznosi 43,7 €/t. Ukupni godišnji trošak goriva za

energetsko postrojenje veličine 30 MWe prikazan je u tablici 3.5 uz pretpostavku da cijena goriva raste godišnje 2,5 %.

Tablica 3.5. Trošak goriva

Godina	Godišnji trošak goriva	Godina	Godišnji trošak goriva
1	13.437.750,00 €	7	15.583.670,23 €
2	13.773.693,75 €	8	15.973.261,99 €
3	14.118.036,09 €	9	16.372.593,54 €
4	14.470.987,00 €	10	16.781.908,37 €
5	14.832.761,67 €	11	17.201.456,08 €
6	15.203.580,71 €	12	17.631.492,49 €

Trošak održavanja energetske postrojenja dan je u poglavlju 2.6.2 i on iznosi od 4 % do 6 % od ukupne investicije s tim da je za potrebe ovoga rada uzet iznos od 4 % za troškove održavanja. Trošak održavanja energetske postrojenja loženog na biomasu prikazan je u tablici 3.6.

Tablica 3.6. Trošak održavanja

Tekući trošak	Postotak ukupne investicije	Ukupna cijena u eurima
Trošak održavanja	4 %	3.240.000,00

TROŠKOVI KAPITALA:

Trošak kapitala se računa prema cijeni kapitala koji su dobiveni u dijelu troškovi izgradnje i iznose 81 mil. €. Za potrebe ovoga projekta odabrana je godišnja kamata na pozajmljeni kapital u iznosu od 9 % i sa rokom otplate kredita na 12 godina uz početak godine dana. Predviđeno je da se projekt financira iz tuđih sredstava u punom iznosu. Godišnja rata otplate kredita određena je pomoću kamatnog faktora povrata kapitala (Capital Recovery – CR) [21].

Faktor CR se računa prema sljedećoj formuli:

$$CR = i \times (1 + i)^n / ((1 + i)^n - 1) \quad (12)$$

gdje je:

- i – godišnja kamata kredita
- n – rok otplate kredita

Tablica 3.7. Troškovi kapitala

Troškovi kapitala		
Iznos kredita:		81.000.000,00 €
Kamata kredita	9%	
Rok otplate (godina)	12	
Faktor povrata kapitala (CR)	0,139651	
Rata kredita:		11.311.703,34 €

TROŠKOVI AMORTIZACIJE POSTROJENJA:

Amortizacija ne ulazi u stvarne troškove postrojenja nego u knjigovodstvene i time nam određuje visinu poreza koji trebamo platiti. Što je veća amortizacija, to je manji iznos poreza koji trebamo platiti.

U ovom radu korištena je linearna metoda amortizacije s primjenom prosječne godišnje amortizacijske stope koja je ovisna o vijeku trajanja postrojenja.

Tablica 3.8. Amortizacija postrojenja

Amortizacija postrojenja:			
Sredstvo koje podliježe amortizaciji	Knjigovodstveni vijek trajanja (godina)	Stopa prosječne godišnje amortizacije	Godišnji iznos amortizacije
Građevinski radovi	20	5,0 %	405.000,00 €
Oprema i uređaji	15	6,667 %	4.860.243,00 €
Nematerijalna ulaganja	5	20,0 %	60.000 €

3.6.1.2 Novčani prihodi

Jedini prihod elektrane je od prodaje električne energije. Za procjenu novčanih tokova potrebno je proračunati neto godišnju proizvodnju elektrane. Uzimajući da je postrojenje 8100 h/god u pogonu, snaga elektrane da je 30 MWe i faktor iskoristivosti elektrane da je 0,9 dobivamo neto proizvodnju električne energije koja iznosi 218.700 MWh/godišnje. Prodajna cijena električne energije dana je u poglavlju 2.6.1 i iznosi 1,04 HRK/kWh odnosno 0,142 €/kWh, ova cijena se odnosi na period od 12 godina. Visina poticajne cijene električne energije proizvedene iz postrojenja koja koriste obnovljive izvore energije, za vrijeme važenja ugovora o otkupu električne energije, godišnje se korigira za indeks cijena na malo, na način da se poticajna cijena iz prethodne kalendarske godine pomnoži s godišnjim indeksom cijena na malo za prethodnu kalendarsku godinu. Godišnji indeks cijena na malo za prodaju električne

energije iznosi 102,5 odnosno otkupna cijena se korigira za 2,5 % . Godišnji prihodi od prodaje električne energije prikazani su u tablici 3.9.

Tablica 3.9. Godišnji prihodi od prodaje električne energije

Godina	Ukupni godišnji novčani primitci od prodaje električne energije	Godina	Ukupni godišnji novčani primitci od prodaje električne energije
1	31.831.785,00 €	7	36.915.111,55 €
2	32.627.579,63 €	8	37.837.989,34 €
3	33.443.269,12 €	9	38.783.939,08 €
4	34.279.350,84 €	10	39.753.537,55 €
5	35.136.334,61 €	11	40.747.375,99 €
6	36.014.742,98 €	12	41.766.060,39 €

3.6.1.3 Ocjena rentabilnosti projekta

Ocjena rentabilnosti projekta pokazuje da li se materijalna osnova projekta povećava ili smanjuje, kada se uzme u obzir cijeli vijek trajanja projekta. Za ocjenu rentabilnosti koriste se sljedeće metode:

- Metoda razdoblja povrata investicije
- Metoda diskontiranja tijekom novca nakon oporezivanja
 - Unutrašnja stopa povrata
 - Metoda neto sadašnje vrijednosti

Za ocjenu rentabilnosti ovoga projekta korištena je metoda unutrašnje stope povrata. Diskonta stopa koju naš projekt mora postići da bi ga prihvatili mora biti veća ili jednaka kamatnoj stopi po kojoj smo nabavili kapital za početnu investiciju. Što nam je diskonta stopa veća projekt je isplativiji [43]. Vrijednost diskontne stope za ovaj projekt iznosi 14 %, gdje je u diskontnu stopu uračunata kamata za kredit te visina inflacije. Diskontna stopa kod koje bi neto sadašnja vrijednost bila jednaka nuli nazivamo unutrašnja stopa povrata (IRR). To je najviša diskontna stopa koju naš projekt može dati.

Unutrašnja stopa povrata (IRR) za pretpostavljene uvjete u ovom projektu je 14,32 %

3.6.2 Lokacija Vukovar (slama)

3.6.2.1 Novčani izdaci

TROŠKOVI IZGRADNJE:

Ukupna cijena izgradnje energetske postrojenja loženog na biomasu dobije se kada specifični trošak investicije pomnožimo sa snagom energetske postrojenja. Specifični trošak investicije prikazan je na slici 2.4 i on ovisi o veličini energetske postrojenja. Za potrebe ovoga rada odabran je specifični investicijski trošak u iznosu od 2700 €/kW. Od ukupne investicije 10 % predstavljaju građevinski radovi dok ostali dio čine nabava opreme i uređaja. Trošak izgradnje energetske postrojenja loženog na biomasu prikazan je u tablici 3.10.

Tablica 3.10. Trošak izgradnje energetske postrojenja

Investicije - način i uvjeti financiranja		
Specifični trošak investicije	€/kW	2200
Instalirana snaga na generatoru	MW	30
Pozajmljeni kapital	(%)	100
Vrijeme otplate pozajmljenog kapitala	godina	12
Kamatna stopa na pozajmljeni kapital	(%)	9
Grace period	godina	1
Broj otplatnih rata	godina	12
Stupanj djelovanja postrojenja		0,9
Trošak izgradnje postrojenja		
Ukupni trošak investicije	tisuća €	81.000
Građevinski radovi	tisuća €	8.100
Oprema i uređaji	tisuća €	72.900
Nematerijalni troškovi	Tisuća €	300

TEKUĆI TROŠKOVI:

U tekuće troškove ubrajaju se troškovi goriva i održavanja s tim da su u ukupne troškove održavanja uračunati i troškovi osiguranja. Trošak održavanja izračunat je kao postotak od ukupne investicije. Cijena goriva je izračunata u poglavlju 3.5.1 za tri slučaja troška transporta. Za potrebe ovoga diplomskog rada odabrana je cijena goriva za trošak transporta od 0,1 €/t/km koja iznosi 40,2 €/t. Ukupni godišnji trošak goriva za energetske postrojenje veličine 30 MWe prikazan je u tablici 3.11 uz pretpostavku da cijena goriva godišnje raste 2,5 %.

Tablica 3.11. Trošak goriva

Godina	Godišnji trošak goriva	Godina	Godišnji trošak goriva
1	12.361.500,00 €	7	14.335.550,19 €
2	12.670.537,50 €	8	14.693.938,94 €
3	12.987.300,94 €	9	15.061.287,42 €
4	13.311.983,46 €	10	15.437.819,60 €
5	13.644.783,05 €	11	15.823.765,09 €
6	13.985.902,62 €	12	16.219.359,22 €

Trošak održavanja energetske postrojenja dan je u poglavlju 2.6.2 i on iznosi od 4 % do 6 % od ukupne investicije s tim da je za potrebe ovoga rada uzet iznos od 4 % za troškove održavanja. Trošak održavanja energetske postrojenja loženog na biomasu prikazan je u tablici 3.12.

Tablica 3.12. Trošak održavanja

Tekući trošak	Postotak ukupne investicije	Ukupna cijena u eurima
Trošak održavanja	4 %	3.240.000,00

TROŠKOVI KAPITALA:

Trošak kapitala se računa prema cijeni kapitala koji su dobiveni u dijelu troškovi izgradnje i iznose 81 mil. €. Za potrebe ovoga projekta odabrana je godišnja kamata na pozajmljeni kapital u iznosu od 9 % i sa rokom otplate kredita na 12 godina uz početak od godine dana. Predviđeno je da se projekt financira iz tuđih sredstava u punom iznosu. Godišnja rata otplate kredita određena je pomoću kamatnog faktora povrata kapitala (Capital Recovery – CR) [21].

Faktor CR se računa prema sljedećoj formuli:

$$CR = i \times (1 + i)^n / ((1 + i)^n - 1) \quad (12)$$

gdje je:

- i – godišnja kamata kredita
- n – rok otplate kredita

Tablica 3.13. Troškovi kapitala

Troškovi kapitala		
Iznos kredita:		81.000.000,00 €
Kamata kredita	9%	
Rok otplate (godina)	12	
Faktor povrata kapitala (CR)	0,139651	
Rata kredita:		11.311.703,34 €

TROŠKOVI AMORTIZACIJE POSTROJENJA:

Amortizacija ne ulazi u stvarne troškove postrojenja nego u knjigovodstvene i time nam određuje visinu poreza koji trebamo platiti. Što je veća amortizacija, to je manji iznos poreza koji trebamo platiti.

U ovom radu korištena je linearna metoda amortizacije s primjenom prosječne godišnje amortizacijske stope koja je ovisna o vijeku trajanja postrojenja.

Tablica 3.14. Amortizacija postrojenja

Amortizacija postrojenja:			
Sredstvo koje podliježe amortizaciji	Knjigovodstveni vijek trajanja (godina)	Stopa prosječne godišnje amortizacije	Godišnji iznos amortizacije
Građevinski radovi	20	5,0 %	405.000,00 €
Oprema i uređaji	15	6,667 %	4.860.243,00 €
Nematerijalna ulaganja	5	20,0 %	60.000 €

3.6.2.2 Novčani prihodi

Jedini prihod elektrane je od prodaje električne energije. Za procjenu novčanih tokova potrebno je proračunati neto godišnju proizvodnju elektrane. Uzimajući da je postrojenje 8100 h/god u pogonu, snaga elektrane da je 30 MWe i faktor iskoristivosti elektrane da je 0,9 dobivamo neto proizvodnju električne energije koja iznosi 218.700 MWh/godišnje. Prodajna cijena električne energije dana je u poglavlju 2.6.1 i iznosi 1,04 HRK/kWh odnosno 0,142 €/kWh, ova cijena se odnosi na period od 12 godina. Visina poticajne cijene električne energije proizvedene iz postrojenja koja koriste obnovljive izvore energije, za vrijeme važenja ugovora o otkupu električne energije, godišnje se korigira za indeks cijena na malo, na način da se poticajna cijena iz prethodne kalendarske godine pomnoži s godišnjim indeksom cijena na malo za prethodnu kalendarsku godinu. Godišnji indeks cijena na malo za prodaju električne

energije iznosi 102,5 odnosno otkupna cijena se korigira za 2,5 % . Godišnji prihodi od prodaje električne energije prikazani su u tablici 3.15.

Tablica 3.15. Godišnji prihodi od prodaje električne energije

Godina	Ukupni godišnji novčani primitci od prodaje električne energije	Godina	Ukupni godišnji novčani primitci od prodaje električne energije
1	31.831.785,00 €	7	36.915.111,55 €
2	32.627.579,63 €	8	37.837.989,34 €
3	33.443.269,12 €	9	38.783.939,08 €
4	34.279.350,84 €	10	39.753.537,55 €
5	35.136.334,61 €	11	40.747.375,99 €
6	36.014.742,98 €	12	41.766.060,39 €

3.6.2.3 Ocjena rentabilnosti projekta

Ocjena rentabilnosti projekta pokazuje da li se materijalna osnova projekta povećava ili smanjuje, kada se uzme u obzir cijeli vijek trajanja projekta. Za ocjenu rentabilnosti koriste se sljedeće metode:

- Metoda razdoblja povrata investicije
- Metoda diskontiranja tijekom novca nakon oporezivanja
 - Unutrašnja stopa povrata
 - Metoda neto sadašnje vrijednosti

Za ocjenu rentabilnosti ovoga projekta korištena je metoda unutrašnje stope povrata. Diskonta stopa koju naš projekt mora postići da bi ga prihvatili mora biti veća ili jednaka kamatnoj stopi po kojoj smo nabavili kapital za početnu investiciju. Što nam je diskonta stopa veća projekt je isplativiji. Vrijednost diskontne stope za ovaj projekt iznosi 14 %, gdje je u diskontnu stopu uračunata kamata za kredit te visina inflacije. Diskontna stopa kod koje bi neto sadašnja vrijednost bila jednaka nuli nazivamo unutrašnja stopa povrata (IRR). To je najviša diskontna stopa koju naš projekt može dati.

Unutrašnja stopa povrata (IRR) za pretpostavljene uvjete u ovom projektu je 15,73 %.

3.6.3 Lokacija Zagreb (šumski ostatak)

3.6.3.1 Novčani izdaci

TROŠKOVI IZGRADNJE:

Ukupna cijena izgradnje energetske postrojenja loženog na biomasu dobije se kada specifični trošak investicije pomnožimo sa snagom energetske postrojenja. Specifični trošak investicije prikazan je na slici 2.4 i on ovisi o veličini energetske postrojenja. Za potrebe ovoga rada odabran je specifični investicijski trošak u iznosu od 2700 €/kW. Od ukupne investicije 10 % predstavljaju građevinski radovi dok ostali dio čine nabava opreme i kupovina zemljišta [26]. Trošak izgradnje energetske postrojenja loženog na biomasu prikazan je u tablici 3.16.

Tablica 3.16. Trošak izgradnje energetske postrojenja

Investicije - način i uvjeti financiranja		
Specifični trošak investicije	€/kW	2200
Instalirana snaga na generatoru	MW	30
Pozajmljeni kapital	(%)	100
Vrijeme otplate pozajmljenog kapitala	godina	12
Kamatna stopa na pozajmljeni kapital	(%)	9
Grace period	godina	1
Broj otplatnih rata	godina	12
Stupanj djelovanja postrojenja		0,9
Trošak izgradnje postrojenja		
Ukupni trošak investicije	tisuća €	81.000
Građevinski radovi	tisuća €	8.100
Oprema i uređaji	tisuća €	72.900
Nematerijalni troškovi	Tisuća €	300

TEKUĆI TROŠKOVI:

U tekuće troškove ubrajaju se troškovi goriva i održavanja s tim da su u ukupne troškove održavanja uračunati i troškovi osiguranja. Trošak održavanja izračunat je kao postotak od ukupne investicije. Cijena goriva je izračunata u poglavlju 3.5.1 za tri slučaja troška transporta. Za potrebe ovoga diplomskog rada odabrana je cijena goriva za trošak transporta od 0,1 €/t/km koja iznosi 43,5 €/t. Ukupni godišnji trošak goriva za energetske postrojenje veličine 30 MWe prikazan je u tablici 3.17 uz pretpostavku da cijena goriva godišnje raste 2,5 %.

Tablica 3.17. Trošak goriva

Godina	Godišnji trošak goriva	Godina	Godišnji trošak goriva
1	13.376.250,00 €	7	15.512.349,09 €
2	13.710.656,25 €	8	15.900.157,81 €
3	14.053.422,66 €	9	16.297.661,76 €
4	14.404.758,22 €	10	16.705.103,30 €
5	14.764.877,18 €	11	17.122.730,88 €
6	15.133.999,11 €	12	17.550.799,16 €

Trošak održavanja energetskog postrojenja dan je u poglavlju 2.6.2 i on iznosi od 4 % do 6 % od ukupne investicije s tim da je za potrebe ovoga rada uzet iznos od 4 % za troškove održavanja. Trošak održavanja energetskog postrojenja loženog na biomasu prikazan je u tablici 3.18.

Tablica 3.18. Trošak održavanja

Tekući trošak	Postotak ukupne investicije	Ukupna cijena u eurima
Trošak održavanja	4 %	3.240.000,00

TROŠKOVI KAPITALA:

Trošak kapitala se računa prema cijeni kapitala koji su dobiveni u dijelu troškovi izgradnje i iznose 81 mil. €. Za potrebe ovoga projekta odabrana je godišnja kamata na pozajmljeni kapital u iznosu od 9 % i sa rokom otplate kredita na 12 godina uz početak od godine dana. Predviđeno je da se projekt financira iz tuđi sredstava u punom iznosu. Godišnja rata otplate kredita određena je pomoću kamatnog faktora povrata kapitala (Capital Recovery – CR) [21].

Faktor CR se računa prema sljedećoj formuli:

$$CR = i \times (1 + i)^n / ((1 + i)^n - 1) \quad (12)$$

gdje je:

- i – godišnja kamata kredita
- n – rok otplate kredita

Tablica 3.19. Troškovi kapitala

Troškovi kapitala		
Iznos kredita:		81.000.000,00 €
Kamata kredita	9%	
Rok otplate (godina)	12	
Faktor povrata kapitala (CR)	0,139651	
Rata kredita:		11.311.703,34 €

TROŠKOVI AMORTIZACIJE POSTROJENJA:

Amortizacija ne ulazi u stvarne troškove postrojenja nego u knjigovodstvene i time nam određuje visinu poreza koji trebamo platiti. Što je veća amortizacija, to je manji iznos poreza koji trebamo platiti.

U ovom radu korištena je linearna metoda amortizacije s primjenom prosječne godišnje amortizacijske stope koja je ovisna o vijeku trajanja postrojenja.

Tablica 3.20. Amortizacija postrojenja

Amortizacija postrojenja:			
Sredstvo koje podliježe amortizaciji	Knjigovodstveni vijek trajanja (godina)	Stopa prosječne godišnje amortizacije	Godišnji iznos amortizacije
Građevinski radovi	20	5,0 %	405.000,00 €
Oprema i uređaji	15	6,667 %	4.860.243,00 €
Nematerijalna ulaganja	5	20,0 %	60.000 €

3.6.3.2 Novčani prihodi

Jedini prihod elektrane je od prodaje električne energije. Za procjenu novčanih tokova potrebno je proračunati neto godišnju proizvodnju elektrane. Uzimajući da je postrojenje 8100 h/god u pogonu, snaga elektrane da je 30 MWe i faktor iskoristivosti elektrane da je 0,9 dobivamo neto proizvodnju električne energije koja iznosi 218.700 MWh/godišnje. Prodajna cijena električne energije dana je u poglavlju 2.6.1 i iznosi 1,04 HRK/kWh odnosno 0,142 €/kWh, ova cijena se odnosi na period od 12 godina. Visina poticajne cijene električne energije proizvedene iz postrojenja koja koriste obnovljive izvore energije, za vrijeme važenja ugovora o otkupu električne energije, godišnje se korigira za indeks cijena na malo, na način da se poticajna cijena iz prethodne kalendarske godine pomnoži s godišnjim indeksom cijena na malo za prethodnu kalendarsku godinu. Godišnji indeks cijena na malo za prodaju električne

energije iznosi 102,5 odnosno otkupna cijena se korigira za 2,5 % . Godišnji prihodi od prodaje električne energije prikazani su u tablici 3.21.

Tablica 3.21. Godišnji prihodi od prodaje električne energije

Godina	Ukupni godišnji novčani primitci od prodaje električne energije	Godina	Ukupni godišnji novčani primitci od prodaje električne energije
1	31.831.785,00 €	7	36.915.111,55 €
2	32.627.579,63 €	8	37.837.989,34 €
3	33.443.269,12 €	9	38.783.939,08 €
4	34.279.350,84 €	10	39.753.537,55 €
5	35.136.334,61 €	11	40.747.375,99 €
6	36.014.742,98 €	12	41.766.060,39 €

3.6.3.3 Ocjena rentabilnosti projekta

Ocjena rentabilnosti projekta pokazuje da li se materijalna osnova projekta povećava ili smanjuje, kada se uzme u obzir cijeli vijek trajanja projekta. Za ocjenu rentabilnosti koriste se sljedeće metode:

- Metoda razdoblja povrata investicije
- Metoda diskontiranja tijekom novca nakon oporezivanja
 - Unutrašnja stopa povrata
 - Metoda neto sadašnje vrijednosti

Za ocjenu rentabilnosti ovoga projekta korištena je metoda unutrašnje stope povrata. Diskonta stopa koju naš projekt mora postići da bi ga prihvatili mora biti veća ili jednaka kamatnoj stopi po kojoj smo nabavili kapital za početnu investiciju. Što nam je diskonta stopa veća projekt je isplativiji [43]. Vrijednost diskontne stope za ovaj projekt iznosi 14 %, gdje je u diskontnu stopu uračunata kamata za kredit te visina inflacije. Diskontna stopa kod koje bi neto sadašnja vrijednost bila jednaka nuli nazivamo unutrašnja stopa povrata (IRR). To je najviša diskontna stopa koju naš projekt može dati.

Unutrašnja stopa povrata (IRR) za pretpostavljene uvjete u ovom projektu je 14,40 %.

4. ZAKLJUČAK

Biomasa u Hrvatskoj posljednjih godina počinje sve više da se koristi. U Hrvatskoj trenutno se najviše koristi ogrjevno drvo i to za potrebe grijanja u obiteljskim domaćinstvima. Sadašnja potrošnja biomase u hrvatskoj je na razini oko 14 PJ s tim da upotreba biomase u Hrvatskoj ima stalnu tendenciju rasta. Hrvatska ima u upotrebi energetska postrojenja u Gospiću i Delnicama koja koriste šumske ostatke kao pogonsko gorivo dok je u fazi izgradnje energetske postrojenje na poljoprivrednu biomasu u Vukovaru.

Znatne količine poljoprivredne i šumske biomase nastaju u Hrvatskoj. Međutim, ti potencijali se nedovoljno iskorištavaju. Minimalni tehnički potencijal slame u Hrvatskoj iznose 450 kt, a kukuruzovine 370 kt dok je maksimalni potencijal slame oko 930 kt, odnosno 600 kt za kukuruzovinu. Gledano po županijama najveći potencijal kako slame tako i kukuruzovine nalazi se u Osječko-baranjskoj i Vukovarsko-srijemskoj županiji. Ostatak iz šuma, prije svega tu se misli na panjeve i sitnu granjevinu, ima potencijal oko 700.000 m³.

Energetski potencijal biomase ovisi o energetske vrijednosti pojedinog tipa biomase. Ukupni energetske potencija šumski ostataka iznosi oko 5,9 PJ. Minimalni energetske potencijal slame iznosi 6,1 PJ, a kukuruzovine 5,5 PJ dok je maksimalni potencijal slame 12,8 PJ, odnosno 8,8 PJ za kukuruzovinu.

Sadašnje cijene poljoprivredne i šumske biomase na poljima odnosno na šumskom putu iznose oko 35 €/t s tim da se cijena biomase na pragu elektrane kreće u rasponu od 40,2 €/t do 48 €/t uz trošak transporta biomase od 0,1 €/t/km. Veliki raspon u cijenama biomase rezultat je činjenice da postrojenja nemaju dostatne količine biomase u svojoj neposrednoj blizini, te rastom udaljenosti prikupljanja biomase od postrojenja transportni troškovi povećavaju početnu cijenu biomase.

Provedena ekonomska analiza u kojoj je dobivena unutrašnja stopa povrata veća od diskontne stope ukazuje da je projekt rentabilan i da je velika opravdanost ulaganja sredstava u ovaj projekt.

5. LITERATURA

- [1] UN framework convention on climate change site. <http://unfccc.int/2860.php>
- [2] Hyvarinen, J., in defence of the Kyoto Protocol, IEEP, London (2000)
- [3] Krajačić, G., Diplomski rad: Energetsko planiranje otoka Mljeta uz uvjet maksimizacije korištenja obnovljivih izvora, Zagreb, 2004.
- [4] Radna skupina za biomasu, Biomasa kao obnovljivi izvor energije. <http://suma-ss.hr/assets/files/brosure/Biomasa.pdf>
- [5] Schlamadinger, B., Spitzer, J., Kohlmaier, G., H., Lüdeke, M., Carbon balance of bioenergy from logging residues, Biomass and bioenergy, 1995, Volume 8, Issue 4, pp. 221-234. [doi:10.1016/0961-9534\(95\)00020-8](https://doi.org/10.1016/0961-9534(95)00020-8)
- [6] Schlamadinger, B., Marland, G., Full fuel cycle carbon balance of bioenergy and forestry options, Energy Conversion and Management, 1996, Volume 37, Issues 6-8, pp. 813-818. [doi:10.1016/0196-8904\(95\)00261-8](https://doi.org/10.1016/0196-8904(95)00261-8)
- [7] Gustavsson, L., Börjesson, P., Johansson, B., Svaningsson, P., Reducing CO2 emissions by substituting biomass for fossil fuels, Energy, 1995, Volume 20, Issue 11, pp. 1097-1113. [doi:10.1016/0360-5442\(95\)00065-0](https://doi.org/10.1016/0360-5442(95)00065-0)
- [8] Bhattacharya, S., C., Salam, P., A., Low greenhouse gas biomass options for cooking in the developing countries, Biomass and Bioenergy, 2002, Volume 22, Issue 4, pp. 305-317, [doi:10.1016/S0961-9534\(02\)00008-9](https://doi.org/10.1016/S0961-9534(02)00008-9)
- [9] Kraxner, F., Nilsson, S., Obersteiner, M., Negative emissions from BioEnergy use, carbon capture and sequestration (BECS) – the case of biomass production by sustainable forest management from semi-natural temperate forests, Biomass and Bioenergy, 2003, Volume 24, Issue 4-5, pp. 285-296, [doi:10.1016/S0961-9534\(02\)00172-1](https://doi.org/10.1016/S0961-9534(02)00172-1)
- [10] Dubuisson, X., Sintzoff, I., Energy and CO2 balances in different power generation routes using wood fuel from short rotation coppice, Biomass and Bioenergy, 1998, Volume 15, Issues 4-5, pp. 379-390. [doi:10.1016/S0961-9534\(98\)00044-0](https://doi.org/10.1016/S0961-9534(98)00044-0)
- [11] Takeshita, T., Yamaji, K., Important roles of Fischer-Tropsch synfuels in the global energy future, Energy Policy, 2008, Volume 36, Issue 8, pp. 2773-2784. [doi:10.1016/j.enpol.2008.02.044](https://doi.org/10.1016/j.enpol.2008.02.044)
- [12] Demirbas, A., Combustion characteristics of different biomass fuels, Progress in Energy and Combustion Science, 2004, Volume 30, Issue 2, pp. 219-230. [doi:10.1016/j.peccs.2003.10.004](https://doi.org/10.1016/j.peccs.2003.10.004)
- [13] Fiaschi, D., Carta, R., CO2 Abatement by co-firing of natural gas and biomass-derived gas in a gas turbine, Energy, 2007, Volume 32, Issue 4, pp. 549-567. [doi:10.1016/j.energy.2006.07.026](https://doi.org/10.1016/j.energy.2006.07.026)
- [14] Frandsen, F., J., Utilizing biomass and waste for power production-a decade of contributing to the understanding, interpretation and analysis of deposits and corrosion products, Fuel, 2005, Volume 84, Issue 10, pp. 1277-1294. [doi:10.1016/j.fuel.2004.08.026](https://doi.org/10.1016/j.fuel.2004.08.026)
- [15] Gustavsson, L., Svaningsson, P., Substituting fossil fuels with biomass, Energy Conversion and Management, 1996, Volume 37, Issues 6-8, pp. 1211-1216. [doi:10.1016/0196-8904\(95\)00322-3](https://doi.org/10.1016/0196-8904(95)00322-3)
- [16] Royal Commission on Environmental Pollution website. <http://www.rcep.org.uk/bioreport.htm>
- [17] Biomasa, Wikipedia website. <http://hr.wikipedia.org/wiki/Biomasa>

- [18] Šegon, V., Domac, J., Biomasa kao izvor energije, Energetski institut Hrvoje Požar. <http://www.eihp.hr/hrvatski/projekti/revetis/pdf/REVETIS-BIOMASA.pdf>
- [19] Kralik, D., Energetski produkti iz biomase, poljoprivredni fakultet u Osijeku. <http://hgk.biznet.hr/hgk/fileovi/11061.pdf>
- [20] Energetika-net website. <http://energetika-net.hr/skola/oie/energija-biomase>
- [21] Duić, N., Osnove energetike, digitalni udžbenik. <http://powerlab.fsb.hr/osnoveenergetike/wiki>
- [22] Alakangas, E., Heikkinen, A., Lensu, T., Vesterinen, P., Biomass fuel trade in Europe - Summary report, EUBIONET II-project, Juväskylä, 2007.
- [23] Iskorištenje pri raspiljivanju trupaca i piljenica, Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. http://www.pilinarstvo.com/nastava/vjezbe-pdf/6_naputak.pdf
- [24] Grupa autora, Nacionalna bilanca drvne sirovine s projektom burze piljene građe i elemenata, Zagreb, 2005.
- [25] European Biomass Industry Association site. <http://www.eubia.org/113.0.html>
- [26] Julije, D., Program korištenja energije biomase i otpada. Prethodni rezultati i buduće aktivnosti, Energetski institut „Hrvoje Požar“, Zagreb, travanj 1998.
- [27] Kallio, M., Leinonen, A., Production technology of forest chips in Finland, VTT, Processes, 2005. http://www.bio-south.com/pdf/ForestRes_Prod.pdf
- [28] Phyllis the composition of biomass and waste website. <http://www.ecn.nl/phyllis/>
- [29] Bogma website. <http://www.bogma.com/>
- [30] Dimnjašević, M., Plevnik, V., Polović, V., Seminarski rad: Određivanje ogrjevne vrijednosti različitih vrsta drveta, Zagreb 2008.
- [31] Solid biomass barometer, Eurobserv'er, december 2006. http://www.energies-renouvelables.org/observ-er/stat_baro/observ/baro176.pdf
- [32] Energija u Hrvatskoj, godišnji energetski pregled, Zagreb, 2007. http://www.mingorp.hr/UserDocsImages/energija%20u%20hrvatskoj/EUH06_w eb.pdf
- [33] Državni zavod za statistiku. <http://www.dzs.hr/>
- [34] Sokhansanj, S., Mani, S., Stumborg, M., Samson, R., Fenton, J., Production and distribution of cereal straw on the Canadian prairie, Canadian Biosystems Engineering, 2006, Volume 48, pp. 3.39-3.46. <http://engrwww.usask.ca/oldsite/societies/csae/protectedpapers/c0556.pdf>
- [35] Veseth, R., Fertility management for no-till and minimum tillage systems, PNW conservation tillage handbook series, 1984, chapter 6 – fertility, No. 1. <http://pnwsteep.wsu.edu/tillagehandbook/chapter6/060184.htm>
- [36] Kline, R., Estimating crop residue cover for soil erosion control, Soil factsheet, 2000. <http://www.agf.gov.bc.ca/resmgmt/publist/600series/641220-1.pdf>
- [37] Pordesimo, L., O., Edens, W., C., Sokhansanj, S., Distribution of aboveground biomass in corn stover, Biomass and Bioenergy, Volume 26, Issue 4, 2004, pp. 337-343. [doi:10.1016/S0961-9534\(03\)00124-7](https://doi.org/10.1016/S0961-9534(03)00124-7)
- [38] Sokhansanj, S., Turhollow, A., Cushman, J., Cundiff, J., Engineering aspects of collecting corn stover for bioenergy, Biomass and Bioenergy, Volume 23, Issue 5, 2002, pp. 347-355. [doi:10.1016/S0961-9534\(02\)00063-6](https://doi.org/10.1016/S0961-9534(02)00063-6)
- [39] Molc, J., Slunjski, M., Sučić, Ž., Iskorak Hrvatskih šuma d.o.o., 2. Hrvatski dani biomase, 2007, Golubinjak, Gospić.
- [40] Šumarska savjetodavna služba web stranica. <http://www.suma-ss.hr>
- [41] Production of big straw bales, straw pellets, transport and storing for power plants and CHP plants, EUBIONET2, Fact sheets of supply chains, Denmark. <http://www.eubionet.net/ACFiles/Download.asp?recID=4863>

- [42] Tarifni sustav za proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora energije i kogeneracije, Narodne novine, 2007, Zagreb.
<http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/297518.html>
- [43] Čačić, G., Diplomski rad: Idejni projekt vjetroelektrane, Zagreb, 2004.